

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

Analýza nářečí v obcích Nové Syrovice, Láz
An Analysis of regional dialects spoken in Nové Syrovice, Láz

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce: doc. PhDr. Marie Janečková, CSc.

Autor bakalářské práce: Veronika Dubská, ČJL-NJL, 3. ročník

ČESKÉ BUDĚJOVICE 2013

Anotace

Analýza nářečí v obcích Nové Syrovice, Láz

Tématem bakalářské práce je analýza nářečí v lokalitách Nové Syrovice a Láz v okrese Třebíč. Autorka analyzuje mluvené projevy tří generací (staré, střední a nejmladší). Provádí hláskoslovný, tvaroslovný a lexikální rozbor nářečních jevů, hodnotí současný stav nářečí v této lokalitě. Cílem bakalářské práce je posoudit stupeň zachovalosti nářečních rysů, případný ústup některých dříve specifických prvků či inovace způsobené vlivem médií.

An Analysis of regional dialects spoken in Nové Syrovice, Láz

The topic of this work is the analysis of dialect in locations of Nové Syrovice and Láz in the Třebíč region. The author analyses the spoken expressions of three generations (old, middle age and the youngest). The author performs phonetics, morphology and lexical analysis of dialect phenomena and evaluates the current situation of the dialect in this region. The aim of this work is to assess the degree of preservation of dialect features, retreat of previously specific elements or innovation caused by the influence of the media.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla veškerou použitou literaturu.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 30. dubna 2013

.....

Veronika Dubská

Chtěla bych velmi poděkovat vedoucí mé bakalářské práce doc. PhDr. Marii Janečkové, CSc., za vedení bakalářské práce a za cenné rady, které mi poskytla. Také mi velmi pomohly její konzultace a e-mailová komunikace. Dále bych chtěla poděkovat všem respondentům, kteří se mnou trávili čas a poskytli mi rozhovor, především však mé rodině, která se na některých rozhovorech podílela. Za trpělivost bych také ráda poděkovala svému příteli. Všem těm patří můj veliký dík.

OBSAH

1.	ÚVOD	7
2.	LOKALIZACE A HISTORIE OBCÍ	9
2.1	Nové Syrovice	9
2.2	Obecné informace	9
2.3	Historie obce	9
2.3.1	Znak obce	10
2.3.2	Pověsti a zajímavosti	10
2.3.3	Pověry z Nových Syrovic	11
2.4	Láz	12
2.4.1	Obecné informace	12
2.4.2	Historie obce	12
3.	CHARAKTERISTIKA TERITORIÁLNÍCH DIALEKTŮ	13
3.1	Národní jazyk	13
3.2	Nářečí	13
3.2.1	Přehledná charakteristika a ukázky nářečí	13
3.2.2	Charakteristika středomoravské nářeční skupiny	14
3.2.3	Společné znaky středomoravských nářečí	14
3.2.4	Specifické rysy středomoravských nářečí	16
4.	CHARAKTERISTIKA NÁŘEČNÍCH RYSŮ ZKOUMANÝCH LOKALIT	19
4.1	Mluva nejstarší generace	19
4.1.1	Pan Jaroslav (59, Láz)	19
4.1.2	Paní Miroslava (60, Nové Syrovice)	24
4.1.3	Paní Mariana (73, Nové Syrovice)	29
4.2	Mluva střední generace	32
4.2.1	Paní Jitka (30, Láz)	32
4.2.2	Paní Hana (40, Nové Syrovice)	37

4.2.3	Pan František (44, Nové Syrovice).....	41
4.3	Mluva nejmladší generace.....	43
4.3.1	Robin (19, Láz).....	43
4.3.2	Slečna Petra (23, Nové Syrovice).....	47
4.3.3	Slečna Tereza (23, Láz).....	50
5.	ZÁVĚR.....	50
6.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A OSTATNÍCH ZDROJŮ.....	53
6.1	TEXTY.....	58
6.2	MAPA.....	79

1. ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce je analýza nářečí v lokalitách Nové Syrovice a Láz v okrese Třebíč. Cílem práce je posoudit míru zachovalosti nářečních rysů, zachytit ústup některých dříve specifických prvků a všimnout si inovací způsobených např. vlivem médií. Získala jsem nahrávky běžné mluvy od tří generací (staré, střední a nejmladší). Většinu informátorů jsem si vybírala z obce Láz, protože jsem zde objevila nejvíce nářečních rysů, a to i u mladší generace. Při nahrávání rozhovorů jsem brala v potaz věk mluvčích, jejich zaměstnání a také to, zda v obci žijí celý život nebo se přistěhovali v pozdějším věku. S každým z mluvčích jsem se snažila postupovat velmi podobně, klást jim stejné otázky a držet se vymezeného tématu. Mým cílem je na základě exemplifikace nářečních jevů charakterizovat současný stav nářečí v této lokalitě.

Svou práci jsem začala obecnými informacemi o obcích Láz a Nové Syrovice a jejich lokalizací. Připomněla jsem historii obcí, u obce Nové Syrovice jsem zmínila i památná místa a pověst, kterou je tato vesnice zajímavá a známá. Využila jsem také publikaci *Nové Syrovice v obrazech* (2010) vydanou starostou naší obce. Nahlédla jsem také do několika kronik z naší obce, a to konkrétně do *Myslivecké kroniky* psané od roku 1979. Dále jsou to *Kroniky naší obce* z let 1956–1978, 1979–1990, 1927–1955 a starší zápisy *Z dějin obce Nové Syrovice*, vedené do roku 1945.

V lingvistické části jsem vymezila nářeční příslušnost zmíněných lokalit, popsala skupinu a podskupinu, do které mluva obyvatel těchto vesnic patří a shrnula hlavní nářeční rysy, kterými se vyznačují. K vytvoření názorné představy o lokalitách, se kterými pracuji, přikládám také mapku. Charakteristiku nářečních skupin a podskupin jsem čerpala hlavně ze tří publikací, a to z *Českých nářečních textů* A. Lamprechta a kolektivu z roku 1976, dále z *Encyklopedického slovníku češtiny* od Petra Karlíka a kolektivu z roku 2002 a z *Nástinu české dialektologie* od Jaromíra Běliče z roku 1972.

Pro výzkumnou část bylo důležité nastudovat nářeční rysy typické pro středomoravskou nářeční skupinu i pro její jižní podskupinu a seznámit se s fonetickou transkripcí, bez které bych nemohla nahrávky přepsat. Výzkumná část je totiž založena na analýze prvků, které obsahuje mluva z nahrávek rozhovorů s lidmi nejstarší, střední a nejmladší generace.

Jazykové analýze předcházela **metodologie**, kterou jsem užila jak při nahrávání vybraných zástupců ze zvolených lokalit, tak při další práci s nahrávkou a s přepsanými texty. Nahrávky jsem přepisovala stanovenou jednotnou transkripcí nářečních textů podle Pravidel pro vědecký přepis dialektických zápisů, jež vyšla ve Věstníku České akademie (LII, 63–68) a také jako zvláštní otisk. Jako názorná praktická pomůcka mi posloužily *České nářeční texty* (1976), které mi možností kontroly a srovnání velmi usnadnily přepisování nahrávek. Nahrávky jsem zaznamenávala pomocí speciálního programu na počítači a poté jsem si je několikrát přehrávala a přepisovala stanovenou fonetickou transkripcí. Bylo velmi důležité, aby respondenti mluvili neformálně a uvolněně. Díky tomu se mi potom podařilo zachytit nářeční rysy, slova z obecné češtiny, přejímky i slova slangová. U přepsaných nahrávek jsem si dělala poznámky a třídila slova do skupin podle nářečních rysů, které jsem seřadila od nejčastěji zastoupených po ojedinělé až řídké jevy. Takto jsem postupovala u každého respondenta.

V rámci celkové přípravy jsem vytvořila krátký dotazník zaměřený na slovní zásobu. Rozborem získaného jazykového materiálu bych chtěla zjistit, jestli lidé různých věkových kategorií určité skutečnosti nazývají stejně. Jako inspirační zdroj pro vytvoření dotazníku jsem měla k dispozici *České jazykové atlasy*. Konkrétně ČJA 1 (2004), ČJA 2 (1997), ČJA 3 (1999) A ČJA 5 (2005). Dotazník ale budu používat až v diplomové práci, kterou bych chtěla pokračovat ve výzkumu mluvy obyvatel vybraných nářečních lokalit.

2. LOKALIZACE A HISTORIE OBCÍ

2.1 Nové Syrovice

Informace o Nových Syrovicích jsem čerpala z knihy *Nové Syrovice v obrazech* vydané zásluhou starosty obce (Svoboda, Vomáčka 2010), některé informace pocházejí z internetu a nahlédla jsem i do kronik (*Myslivecká kronika*, psaná od roku 1979; *Kronika naší obce*, léta 1927–1955, 1956–1978, 1979–1990; *Z dějin obce Nové Syrovice*, do r. 1945).

2.2 Obecné informace

Obec Nové Syrovice se nachází v Kraji Vysočina a patří do okresu Třebíč. Od bývalého okresního města Moravských Budějovic jsou Nové Syrovice vzdáleny 5,2 kilometrů. Západní část obce je charakteristická bývalým panským rybníkem. Novosyrovický potok pramení na východním úpatí Rácovického vrchu, 559 m nad mořem. Z pravé strany do něj vtéká Dubinský potok a protéká rybníkem v Nových Syrovicích (Svoboda, Vomáčka, 2010: 24). Sama obec leží v nadmořské výšce 450 metrů nad mořem. Obec měla k roku 2010 260 popisných domů a celkový počet obyvatel 827 (Svoboda, Vomáčka, 2010: 24). Velkou část obyvatel tvoří pacienti alkoholické léčebny v naší obci. V obci je několik obchodů s potravinami, pošta, dva autoservisy, restaurace.

K obci Nové Syrovice náleží obec Krnčice, dříve samostatná obec. Nachází se jeden kilometr od Nových Syrovic a asi 3,5 kilometru jihozápadně od Moravských Budějovic.

2.3 Historie obce

Kolem 5. století našeho letopočtu se z rodiny vyvinul rod, který si náš kraj vybral za své obydlí, zůstal zde, zmohtnul a zakořenil. Zhruba v 9. století zde byl postaven první dům a první dvůr. První dvůr dostal jméno Surov podle svého zakladatele. Není možné o něm zjistit bližší informace. Ví se pouze to, že jeho jméno znamená „surový“, což značí „divoký nebo hrubý“. Obec nesla v té době jméno *Zurovitz* (Svoboda, Vomáčka 2010: 9).

Přívlastek *Nové* dostala naše obec až poté, co dřívější tvrz nahradil nový zámek. Na místě dnešního zámku byla nejdříve tvrz, kterou postavil v roce 1529 Mikuláš z Víckova, kdy mu bylo panství Syrovice zapsáno. V 17. století byl vlastníkem Jan Čejka z Olbramovic, který nechal zámek přestavět na renesanční. V letech 1820–1830 se zámek změnil v duchu klasicismu a tuto podobu má dodnes. (Citováno ze dne 08. 02. 2013, http://www.uspnovesyrovice.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=200099&id=1001&p1=52).

V roce 1885 náležely k panství parní mlýn, pila a cihelna v Nových Syrovicích a lihovar ve dvoře Spetice. Pivovar a palírny v Syrovicích a Častohosticích byly pronajaty nejdříve majetku hrabat Nimptschů (1880–1916), později (1916–1930) hrabatům Stubenbergům (Svoboda, Vomáčka, 2010: 9–10).

2.3.1 Znak obce

Tvůrce vycházel z převládajícího zemědělského charakteru Nových Syrovic. To dokumentuje již stará obecní pečeť z 18. století s obrazem obilného snopu a zkřížených cepů v pečetním poli. Ty byly později doplněny dalšími atributy. Zobrazuje také upravené ostrve převzaté z erbu pánů z Lichtenbergu (jejich erbem byly zkřížené černé ostrve o šesti sucích ve zlatém poli). Hlavním symbolem je stříbrnočervená polcená orlice z erbu stavebníka renesančního novosyrovického zámku Jana Čejky z Olbramovic.

Popis znaku: Na modrém štítě jsou zkřížené stříbrné cepy. Před dolní částí jsou přeložené ostrve (okleštěné kmeny s delšími pahýly větví), z jejichž dolních suků vyrůstají dva obilné klasy, vše je zlaté. Mezi cepy je červenobílá orlice se zlatou zbrojí. Vychází se ze zemědělského charakteru místa. Modrá barva symbolizuje místní Syrovický potok (Svoboda, Vomáčka, 2010: 23).

2.3.2 Pověsti a zajímavosti

V naší obci se narodil Johan Georg Grasel (česky Jan Jiří Grasl alias Grázl, 1790–1818), z něhož se stal obávaný loupežník v Čechách, na Moravě, ale i v Rakousku. Za své činy byl roku 1818 odsouzen k šibenici. Vliv jeho neblahého působení byl tak silný, že se jeho příjmení ve formě *grázl* stalo apelativem označujícím nepřizpůsobivého a společnosti nebezpečného jedince a toto označení se používá dodnes. V dnešní době jsou na cestách, které používal, vybudovány turistické stezky. Každoročně bývá pořádána tzv. Graselova stezka (Svoboda, Vomáčka, 2010: 102).

Pro zajímavost uvedu část pověsti o novosyrovické Sibyle, kterou zapsal Jaromír Michal (1900–1959). Text přepisuji podle stanovené transkripce:

„Diš ničko negdo přide s tech mladých do lesa, žádné uš nevi, proč se tam negde říká Hu Sibyle nebo Hu d'etka, Hu lutházo nebo na inym místě Hu špice. Začno prvne Sibyló. Sibyla je takové domeček stavjené do kruhu, keré stojí v lesi hu ceste, kerá vede vot Hájnových k Pamšuli a dál k Chvalařicim. F tomto domečko bévala za stari vrchností dřevjená figura, kerá přetstavovala Sibylo. Sed'ela na židličce a šila. Diš negdo otevřel dveři, tak Sibyla zakévala hlavó a udělala dicki jeden štich. Vona bela ta figura spojená ze dveřima drátem a proto se dicki zamlela, diš se otevřelo. Figura se pozd'ec rozbila, vodvezli jo a zbela

jen prázdná chaloupka. Doposavad' se tam na tom místě říká Hu Sibyle. V domečko nički mívají seno nebo taki dřevaři si tam skovávají nářadí negdi. “

Jak vyplývá z pověsti, mezi zvláštnosti naší vsi patří i stavby v našich lesích. První z nich je *Lusthaus*, který postavila kdysi vrchnost pro pohodlí svého pobytu nebo jako úkryt před nepohodou. Za první světové války zde bydleli ruští zajatci. Jako další je zmíněn domeček *Sibyla*, v němž bývala loutka šijící ženy, která při otevření dveří pokývla hlavou a udělala steh. Hluběji v lese se nachází zděný hranol, zakončený asi čtyři metry vysokou pyramidou. Vrchnost ho nejspíše postavila za účelem zpestření okolí. Nazývali ho *Špice* a sloužila jako terč, do kterého se střílelo.

Za zmínku stojí také jistě rybník *Dědek*. Nazýval se podle loutky starého pána. Loutka seděla opět v domku u rybníka a při otevření dveří se uklonila a nabízela šňupací tabák.

Na návsi v Nových Syrovicích byl také v 19. století přestavěn v klasicistním stylu původní barokní zámek, vzniklý z renesančního zámku na místě původní tvrze. Od počátku šedesátých let 20. století byl využíván jako domov seniorů. V roce 1996 se přeměnil v Ústav sociální péče. Od roku 2004 je ústav příspěvkovou organizací pro osoby závislé na alkoholu. Poblíž zámku stojí třistaletá lípa (Svoboda, Vomáčka, 2010: 106–108).

Nakonec bych ještě k historii naší obce přidala jednu významnou osobnost, kterou byl Josef Kapinus, učitel, významný sochař, kreslíř a grafik. Narodil se roku 1900 jako syn drobného zemědělce. Již od dětství projevoval velké nadání. Jako učitel působil na mnoha školách. Vytvořil mnoho portrétů svých žáků, přátel, sousedů, své matky a také mnoho podobizen významných pracovníků našeho kraje. Hodně cestoval a navštěvoval galerie v zahraničí. Mnoho jeho děl je v Národní galerii v Praze (Svoboda, Vomáčka, 2010: 100–101).

2.3.3 Pověry z Nových Syrovic

Podle Rozálie Zerzové z Nových Syrovic, narozené roku 1846, uvedu několik pověr, které se vyprávěly a možná i mezi staršími stále vyprávějí:

- „Když se zastavily hodiny, když vyl pes nebo houkal sýček, předvíдалo se, že někdo umře.“
- „Aby bylo hodně ovoce v zahradách, chodilo se brzy ráno 24. února na svatého Matěje po zahradě a zpívalo se: *Ó ty svatý Matěji, já mám k tobě naději, kudy se můj hlas rozejde, všude ovoce bude.*“
- „Pátek byl pokládán za nešťastný den. V ten den se nezačínaly žádné důležité práce, jako jarní orba nebo žně.“

2.4 Láz

2.4.1 Obecné informace

Tato obec se nachází 5 km jihozápadně od Moravských Budějovic a leží ve výšce 430 metrů nad mořem. Rozkládá se po obou stranách Syrovického potoka. K dnešnímu roku bydlí v obci asi 300 obyvatel, počet domů je 90. V obci jsou tři zemědělci, dva truhláři, jeden strojní zámečnick, klempíř, pohostinství a obchod.

Ze spolků zde působí hasičský sbor založený roku 1934. (Citováno ze dne 08. 02. 2013, <http://www.obec-laz.cz/o-obci/ds-50/p1=52>).

2.4.2 Historie obce

Historie obce se píše od roku 1498. Toho roku dostala obec název Láz. Původně to byl dvůr *Lazec* a od něj vznikl název *Láz*. Ještě před třicetiletou válkou bylo v Lázu dvacet usedlostí, ale pouze devět z nich zůstalo obsazeno. Domy byly nízké, stavěné z kamene a na střeše kryté slaměnými došky. Střecha byla společná pro obytnou část i chlév.

Láz byl do roku 1849 součástí panství Nové Syrovice. Většina obyvatel se živila zemědělstvím. V roce 1956 bylo v Lázu založeno JZD.

Z památek bych zde zmínila dřevěnou zvoničku z počátku 19. století a tzv. poklonu (jedná se o památku na někoho zesnulého na tom místě) u silnice do Nových Syrovic z konce 18. století. V tomto století užívala ves pečeť o průměru 19 mm. V pečetním poli je radlice obrácená ostřím vlevo, nad ní a po bocích po jedné růžičce. (Citováno ze dne 8. 02. 2013, <http://www.obec-laz.cz/o-obci/ds-50/p1=52>).

3. CHARAKTERISTIKA TERITORIÁLNÍCH DIALEKTŮ

3.1 Národní jazyk

Jde o jazyk domácích obyvatel historických zemí Čechy, Morava a části Slezska, ale také Čechů žijících v zahraničí. Představuje soubor výrazových prostředků, který je možno nazírat z hlediska lingvistického, ale také z hlediska komunikačního s ohledem na to, jaké typy komunikačních potřeb plní. Teorie národního jazyka zahrnuje pohled dialektologický směřující k poznání jeho rozrůzněnosti. Formy existence národního jazyka jsou tvořeny úplnou jazykovou strukturou (strukturní útvary), nebo jsou charakterizovány specifickým lexikem (nestrukturní útvary, poloútvary). V soukromé a poloveřejné mluvě se používají i nestrukturní útvary, jednotlivé slangy. Model národního jazyka je hierarchický, útvary výše položené jsou regionálně, sociálně i funkčně méně omezené.

Jistou prestiž má čeština obecná, která ztrácí úzce regionální a sociální omezení. Nejnižší prestiž mají dialekty teritoriální, stabilizované tradicí a užívané pro běžnou komunikaci (Encyklopedický slovník češtiny, 2002: 192–193).

3.2 Nářečí

Běžná mluva není na našem území zcela jednotná. Územní varianty jsou nazývány nářečí neboli dialekty místní, teritoriální. Na území českého jazyka jsou čtyři základní skupiny: nářečí česká, středomoravská neboli hanácká, východomoravská neboli moravskoslovenská a slezská neboli lašská. V rámci skupin vznikají vyrovnáváním rozdílů tzv. interdialekty. Jen málo nářečních rozdílů vzniklo na našem území v době předhistorické. Například sem patří rozdíly slovtvorné. Z období pozdně praslovanského pocházejí některé rozdíly hláskoslovné. Většina rozdílů mezi dialekty vznikla až v době historické, a to tak, že některé změny měly menší a některé větší územní rozsah (Lamprecht a kol., 1976: 11–12).

3.2.1 Přehledná charakteristika a ukázky nářečí

Podle Běličova *Nástinu české dialektologie* (1972: 217–307) se nářečí dělí na čtyři velké skupiny:

- **Nářeční skupina česká v užším slova smyslu** s podskupinami středočeskou, jihozápadočeskou, severovýchodočeskou a jihovýchodočeskou;
- **Nářeční skupina středomoravská (hanácká)** s podskupinami centrální (severní), jižní (nářečí horské a znojenské), západní (s úsekem zábřežským a kunštátsko-moravskobudějovickým) a východní (s úsekem kojetínsko-přerovským, čuháckým nářečím a s úsekem slavkovsko-bučovickým);

- **Nářeční skupina východomoravská (moravskoslovenská)** s podskupinami severní (valašskou), jižní (slováckou), západními okrajovými úseky (hranickým, kelečským n., dolským), s kopaničářským nářečím;
- **Nářeční skupina slezská (lašská)** s podskupinami západní (opavskou), s okrajovými úseky západní podskupiny, nářečím branickým; východní (ostravskou) s nářečím hornoostravickým a úsekem severohlučinským; jižní (moravskou);
- **Nářečí polsko-českého smíšeného pruhu** (západní okrajový pás, jablunkovský a bohumínský úsek).

3.2.2 Charakteristika středomoravské nářeční skupiny

Středomoravská neboli hanácká skupina zaujímá střed Moravy. „Na západě souvisejí s nářečím českými, na severu jsou oddělena pásmem bez tradičních nářečí od nářečí slezských, východně se přimykají k nářeční skupině východomoravské, na jihu pak sahají až po hranici území s tradičními nářečím a po hranice státní“ (Lamprecht a kol., 1976: 152).

Zeměpisné vymezení nářečí středomoravských

Podle Lamprechta a kol. (1976: 154–156) centrální středomoravská podskupina zahrnuje nářečí mezi Zábřehem, na západě Šumperkem, Prostějovem na východě a Olomoucí. Jižní středomoravská podskupina je rozložena na jihozápad od skupiny centrální. Zhruba od Moravských Budějovic, Třebíče, Velkého Meziříčí až po Slavkov u Brna a za Vyškov. Západní středomoravská podskupina je nejpestřejší na Zábřežsku a Kunštátsku. U východní středomoravské skupiny mluvíme o úsecích na Kojetínsku a Přerovsku.

3.2.3 Společné znaky středomoravských nářečí

Nejvýraznější znaky středomoravských nářečí podle Běličova *Nástinu české dialektologie* (1972: 240–243) jsou:

A: v souboru hlásek a v jejich rozvržení,

B: v skloňovacích koncovkách,

C: v slovesných tvarech.

A: Inventář souhlásek je téměř stejný jako v českých nářečích. Na části území je však dvojice *l–l*.

Soubor krátkých samohlásek má pět členů, *i, e, a, o, u*, jinde šest, *i, e, e, a, o, u*. V centrální podskupině je sedm členů *i, e, e, a, o, o, u*.

Soubor dlouhých samohlásek je pětičlenný, *í, é, á, ó, ú*, nebo tříčlenný, *é, á, ó*. Velmi málo se může objevit *í, á, ú*.

Měkké *t', d', ň* se vyskytuje ve stejném rozsahu jako v českých nářečích v užším slova smyslu. Pokud existuje dvojice *l-l*, rozvržení obou fonémů je v podstatě stejné jako v nářečích východomoravských a slezských. Stopy po měkkých ostrých sykavkách se nezachovaly.

Staré *g* se zčásti udrželo ve skupině *zg*, např. *zgebnót*. *G* se velmi často vyskytuje v onomatopoických slovech a expresivních slovech: *gagotat, glgat*.

Dřívější *y* (též *y < i*) se zachovalo jako zvláštní foném, nebo splynulo s *e*. Např. *reba*. **Za staré *y > ej*** (též za *y > i*) je téměř po celé oblasti *é*, např. *béček, stréček, céřit'*.

Jako v českých nářečích **bylo provedeno úžení *é > í*** (*mlíko, dlóhi pole*).

Staré *u* po souhláskách od původu tvrdých se v některých střmor. nářečích zachovalo, např. *dub*. **Za staré *ú*** je téměř všude *ó*, např. *hóser, móka*.

Staré *e* se většinou zachovalo. Také **staré *o***, se ve většině případů zachovalo. **Za staré *ó*** je *ú/u*.

Staré *a, á* zůstalo zachováno, pokud nebyly podmínky pro přehlásku. Za dřívější *aj > ej* je většinou *é* (*daj > dej > dé, nejlepší > nejlepši > nélepši*).

Středomoravská nářečí mají zpravidla krátké samohlásky v případech typu, *prah, blato, rana*. Ve velké části střmor. skupiny je **krátké *i, u***, např. *vim, mlíko, kuň*.

Nářečí této skupiny mají většinou **asimilaci**. Např. *zhánět, nazhledanó, zhoda*. Je také zachováno **šč, žž**, např. *ešče, dišč, ujižžet*.

B: Menší počet rozdílů se nachází mezi koncovkami tvrdých a měkkých typů podstatných jmen, a to zejména neprovedením, popř. zrušením přehlásek v měkkých deklinacích.

Tvary 6. a 7. pádu sg. muž. a střed. rodu tvrdého sklonění příd. jmen jsou většinou rozlišeny, tj. (*v*)o *starím/-im* x *ze starém*. U zájmen je časté vyrovnání ve prospěch 6. pádu, např. (*v*)o *tem, našem*. V 7. pádě množ. č. všech deklinací je ve shodě s českými nářečími nejběžnější koncovkou *-ma, -ama*.

C: Sloveso *být* má v 1. osobě jednotného čísla tvar *sem* pouze jako pohyblivý morfém v složených formách minulého času. Ve významu existenciálním a funkci spony je veskrze tvar *su/so*.

V 1. osobě jednotného i množného čísla minulého času se pomocné sloveso zachovává, i když je osoba vyjádřena zájmenem, *já sem to vid'el*.

Rozkazovací způsob má většinou zakončení na **-ime, -ite** (*prosime, prosite*).

Příčestí trpné má i ve výrazech výsledného stavu tvary složeného sklonění, např. **je zametení**.

Přechodník přítomný u sloves dokonavých i nedokonavých je ustrnulý: **maja/mňeja**, ...

3.2.4 Specifické rysy středomoravských nářečí

Jelikož lokality, kterými se zabývám, patří do jižní středomoravské podskupiny, budu se zabývat především touto podskupinou. Použila jsem pro srovnání *České nářeční texty* (Lamprecht a kol., 1976) a *Nástin české dialektologie* (Bělič, 1972).

Podle Lamprechta (1976: 154–155) se jižní podskupina se rozkládá od Moravských Budějovic až po Slavkov u Brna.

Nářečí mají pět krátkých samohlásek. „Jde o nářečí, kde jsou na místo starého **y, u** hlásky **e, o**, jež se neliší od **e, o** původního“ (1976: 154).

Na severovýchodě se zachovaly úseky s šesti krátkými samohláskami. Zachovalo se rozlišení **e - ě (< y)**, původní **o** a **o < u**, se neliší. Na Znojemsku vznikla z původního **i** polosamohláska nebo zcela zaniklo (např. *kaplčka, voň d'ělál* = *voňi d'elali*).

„Zvláštním úsekem jsou i nářečí „horského typu“ na Tišnovsku, v nichž došlo k vyrovnání **e** původního a **ě < y**, ale k novému rozlišení hlásek **o** a **o < u**, jehož důsledkem je, že hlásky **u** a **o** si v jednotlivých slovech z hlediska spisovného doslova „vyměnily místa“, je tu např. *kopec* = *kupec*, *kupec* = *kopec*“ (1976: 155).

Na většině území se nacházejí **tři dlouhé samohlásky: é, á, ó**.

V horském typu: **í, é, á, ó, ú**.

Na Židlochovicku: **á** a **ó** splynuly do hlásky, která má nejbliže k **á**. (*máka, bodá* = *budó, budou*).

Užívá se zde protetického v-, a také **protetického h-** (*vokno, hináč*). Častá je **neznělá mezislovní asimilace**: *k autu, uš mám*.

„Na jihozápadě podskupiny je ve 2., 3., 6. p. j. č. žen. r. příd. jm. a zájmen koncovka **-í**: *dám to tí malí*“ (1976: 155).

Jména typu *přeceda* se vyrovnávají ve prospěch tvaru 2. p. (*vid'él sem přecedi*).

„V **l**-ovém příč. muž. r. je dlouhá samohláska (*von vid'él*)“ (tamtéž).

Podle Běliče (1972: 246–250) jižní podskupina zabírá část od Moravských Budějovic až po Slavkov u Brna, dále k jihu po Dambořice až k hranici nářečí východomoravského.

Znakem této podskupiny je pětičlenný soubor krátkých samohlásek, na některých územích i šestičlenný. Soubor dlouhých souhlásek je trojčlenný: **é, á, ó**. Na severním pomezí je však pětičlenný: **í, é, á, ó, ú**.

„Neznělá výslovnost párových souhlásek před samohláskami a jedinečnými souhláskami na mezislovním předělu, zčásti i na švu morfémů v případech typu *chlap aňi necekl, nuš nechco, k mosto, kopme*, je táž jako v čes. nářečích v užším smyslu“ (Bělič 1972: 246–247).

Typické je také **protetické v-** před hláskou **o** a na švu složeniny: **voheň, zavopatřit**.

Užití dlouhých samohlásek před koncovým **-l** (mužský rod, č. j., příč. min.: **vid'él, kupovál**).

V 7. pádě jednotného čísla typu *přeceda*, se skloňuje: **s Frantem, s Lad'em**.

„Řada rozdílů mezi nářečím jižní střmor. podskupiny vyplývá z toho, že západnější nářečí mají v nestejném územním rozsahu **stav shodný s českými nářečím v užším smyslu**, kdežto východnější nářečí se shodují s nářečím východomoravskými. Stupňovitě rozlišena jsou jižní střmor. nářečí také v rozsahu **e** (ɛ) za bývalé **y**, neboť v nejj jižnějším úseku (na Znojemsku) se vyskytuje zpravidla pouze za staré **y** po nepárových tvrdých souhláskách a tvrdých retnicích, nikoli však po pův. tvrdých sykavkách, tj. např. jen *cheba, rebe...*, kdežto na ostatním území je **e** (ɛ) za staré **y** v zásadě veskrze, kromě toho pak též za **y < i** po **c, s, z**, např. *cezi/cezi, proset, zima*“ (Bělič 1972: 247).

V úseku jižní střmor. podskupiny je po **c, s, z** zachováno **i** (> *i*), např. *ciřit/ciřet, vozik*.

Jinde je za ně v těchto případech paralelně a v územní souvislosti se střčes. a svčes. *ej* důsledně **é**, tj. *céřit, sétko*.

V západních úsecích jižní střmor. podskupiny se vyskytují i jiné jevy. Zejména jsou to asimilace znělosti: *scháňet, schoda*. Oproti tomu na východě: *zháňet, zhoda*.

Nachází se zde tvrdé skloňování jmen typu *host, kořen, loket*.

Typické je také vyrovnání koncovky 7. pádu jednotného čísla, mužského a středního rodu tvrdého sklonění přídavných jmen se 6. pádem, např. *vo starim – ze starim*. Oproti tomu na východě: *vo starim/starím x ze starém*.

„Přes jižnější části jvčes. podskupiny sem zasahují jzčes. typy disimilace sykavek, polosykavek a zubnic *přej šedesát...*, *zaplašte...*, v rozk. způsobu sloves typu *prosí – prosit* podoby *proš, vož, pušt, neježdi...*, shodně s jvčes. nářečím se vyskytují též podoby *chic, vrac, zaplac...*, spolu s jižním jvčes. úsekem je pak zrušena alternace souhlásek v případech typu *hodit/hodět–háďet, vobrářit/vobrářet–vobrat'et* apod.“ (Bělič 1972: 247–248).

Ve východnějších nářečích se ve shodě s východními nářečními skupinami kolísavě nebo i důsledně vyskytují podoby vyrovnané ve prospěch tvarů náležitě nepřehlasovaných v infinitivech typu *začat, nažat*. Oproti tomu na západě: *začít, nažit*.

Objevují se zde zvláštní znaky některých úseků. „Některá nářečí se kromě toho vyznačují dalšími znaky, příznačnými jen pro příslušné úseky (s eventuálními přesahy až do nářečí jvčes.) nebo vyskytujícími se bez územní souvislosti porůznu i jinde“ (Bělič 1972: 248).

Např. se objevuje tvrdá koncová souhláska v slovech typu *kost* a v tvarech rozkazovacího způsobu jako *pušt/pust*.

Zčásti se zde projevuje tendence ke splnutí *ó* a *á*.

Ve značné části se drží pravidelně protetické **h-**: *hohli, hóteri*.

„ V oblasti s pětičlenným souborem dlouhých samohlásek je v 1. p. množ. č. muž. život. podst. jmen koncovka **-í**, např. *sósed'i, vojáci...*“ (tamtéž).

Přídavná jména (přivlastňující osobám) mají na jihu základní územní podobu: **bratruj/bratrúj**.

Naopak na severu jde o podobu: **bratrú(ch)/bratru(ch)**.

Jelikož bydlím nedaleko Znojma, zabývala jsem se i odstavcem týkajícím se této oblasti.

Jde o oblast se šesti krátkými souhláskami, zaniká zde staré *i*. Zánik je z části kompenzován náhradním dloužením samohlásky v předcházející slabice, srov. např. *voň hod'elál, oni ud'elali, zəma*.

V omezeném rozsahu, zejména při *ň* a *l*, se redukce a zánik *i* vyskytuje v jz. části jižní střmor. podskupiny na větším území, např. v případech jako *hňc, nic, mlnář, slňica...*

4. CHARAKTERISTIKA NÁŘEČNÍCH RYSŮ ZKOUMANÝCH LOKALIT

V této kapitole se věnuji analýze hláskoslovných a tvaroslovných rysů mluvčích pocházejících ze zkoumaných lokalit. Zvolila jsem postup od společných rysů pro celou středomoravskou skupinu a teprve poté se zabývám rysy příznakovými pro jižní středomoravskou podskupinu. Nejprve budu analyzovat jednotlivě příslušníky nejstarší generace, potom provedu celkové zhodnocení jejich mluvy a posoudím, které staré nářeční rysy se ještě v jejich mluvě zachovaly, co už v ní není, které inovační prvky tam pronikly. Stejnou metodu použiju i při analýze mluvy střední a nejmladší generace.

4.1 Mluva nejstarší generace

4.1.1 Pan Jaroslav (59, Láz)

1. Úženi $e > i$ je rys společný s nářečím české skupiny v užším smyslu. Projevuje se v základech slov i v zakončeních adjektiv, některých číslovek a rodových zájmen:
  - 1.1 úženi v základech slov: *míň, oblíkli*;
  - 1.2 úženi v zakončení adjektiv, některých číslovek a zájmen: *to bilo bezvadni, do zemněd'elského učiliště, podňikovi dožinki, svářečski skóški, to bilo špatni, spadlo takovi zubati, fšelijaki kravini, žádni hrački, d'eři (2x), v každim případ'e.*
2. Nprovedení přehlásky $a > e$
  - 2.1 v základech slov: *nevyskytla se*;
  - 2.2 v koncových tvarech: *pučil mi koňa, špatná práca.*
3. Nprovedená přehláska $u > i, ú > í$
  - 3.1 v základech slov: *nevyskytla se*;
  - 3.2 v koncových tvarech: *ju naháňel.*
4. Změna dlouhého $ó > uo > ú$ (psané *ú*) provedena je a navíc dochází v pádových tvarech ke krácení: např. v G pl. *u počítaču, haliřu (počítačů < počítačův < počítačuov < počítačov)*; *vodručstlé* (zdloužené *ó* se mění v *uo > ú*). Zdloužené *ú* (psané *ú*) se krátí v *-u-*: *zme vodrustli.*
5. Diftongizaci $ú > ou$ a ve středomoravské skupině následně monoftongizaci $ou > ó$ reflektují
  - 5.1 v základu slov tvary: *kósek klacku, kósek špagátu, s vnóčkem (vnóčkem < vnoučkem < vnúčkem), bili skóški na pionýra, slóžili zme, gdiš sis votslózila, každej den slóžit*;

- 5.2 v zakončení tvary: *sem mňel celó trojku, jedná za rok, taková hrstovačkó.*
- 5.3 Některé tvary mají vlivem českých nářečí i spisovné češtiny pouze diftongizaci *ú* > *ou*: *rok votslouženej; uš se potom vitloukalo.*
6. Diftongizace *ý* > *ej* a následně monoftongizace *ej* > *é* se vyskytla v koncových tvarech, méně v základu slov: *to uš sem bil vodrustlé, řidičské prukas, vyuční list celé, téden* (2x).
7. Krácení samohlásek koncových tvarů se projevuje v hojně míře
- 7.1 u substantiv:
- 7.1.1 v koncokách: *v Budovicich, d'ectvi* (2x), *mládi* (2x), *zdravi, zemňed'elstvi* (3x), *ženski*;
- 7.1.2 v základech slov: *dožinky*;
- 7.1.3 v příponách: *društevnicí, tetka Dvořákova, f kravině, ribniku, špalik, zbojnik; haliřu, pantafír, pionira, trakturek*;
- 7.2 u adjektiv v zakončení: *bezvadni, lepší, nákladní, nejlepší, osobní, podnikovi, svářečski, školních, špatni, viučni, zemňed'elskiho, zubati*;
- 7.3 u zájmen v zakončení: *její, jiniho* (2x), *f každim případě, takovi* (2x), *tím, tvim, na ti křižovatce, v ti školce, fšelijaki, žádní d'eti* (2x);
- 7.4 u sloves: *ležim, mislim* (3x), *bavi, chodí, ned'elaji, nemaji, neňi.*
8. Krácení samohlásek v základech slov se projevuje
- 8.1 u podstatných jmen: *kravi, kravu* (2x); *leta, v leťe; dílni, počítaču, případě; prukas*;
- 8.2 v základu sloves
- 8.2.1 s -í-: *hlídala, nevím* (4x), *viš* (5x), *neššimal, obejít, oblikli, přebírali, říkam, říkali, voblizali*;
- 8.2.2 s jinou samohláskou: *hrali* (2x), *hralo, odvazal, past, přihlasil; mužů, vodrustli*;
- 8.3 u jiného slovního druhu: *tenkrat.*
9. Dloužení pod přízvukem je méně časté: *dólú, dóle.*
10. Střmor. nářečí mají pravidlem *é* na místě *ej*, ale mluvčí často užil také diftongizované *ej*: *celej život, takovej plechovej trakturek, každej den, každej tejden, vozejk nákej, přesně takovej; takovej začátek, bejval doktor, školka nebejvala.*
11. Výslovnost *mě* jako *mňe*: *mňel, mňeli, nemňel, mňe, zemňed'elských, zemňed'elství.*
12. Výslovnost typu *ešče* je živá, ale u respondenta jí nebylo užito. Použil asi jednou české *ešče* – *šlápl mi na nohu ešče.*

13. Převládá znělostní asimilace regresivní: *gdo, gde, gdi, negde, gdepak, gdibis, gdiš* (9x), *ňigdo, tagže; zháňelo se, zebrali, mňe zhodila, zme* (10x), *z d'edem*. Znělostní asimilace regresivní se projevuje i na švu slov: *vod roku, f kraviňe, f sobotu, uš chodili, uš sme tet', uš sem* (3x), *uš se, uš vot, aš pag gdiš, peňes se nedávalo, na fsi* (3x), *ve fsi*; a uvnitř slova *fšechni d'ecka, fšechno*(4x), *fšelijaki, d'efče*. Místy se projevila také neznělá mezislovní asimilace: *pamatuju uš ale, uš bilo aš do střechi, družstevňici, družstva, družstvo*.
14. Artikulační spodoba: *d'ectvi sem mňel já mislim dobri*.
15. Zjednodušování souhláskových skupin: *se šlo dom, jak zme to menovali, neska, diž; prážňinách, vlasňe; jesi něco, na eletriku*; vynechání celé slabiky: *v Bud'ovicich*.
16. Záměna š za č: *lepči*, výslovnost *s*, za *c*: *patnášti* (2x).
17. Rozlišení životnosti ve tvarech, např. (*t'i lid'i*, ale *ti snopki, ti koňe*).
18. Zakončení instrumentálu plurálu na -ma, -ama, -ima: *s d'eckama, s koňima*.
19. Tvar zájmena osobního *ona* v instrumentálu je *s ňou*.
20. Měkké skloňování substantiv se základem na -s-, -z-, -l-: *v Lázi* (4x), jen jednou *v Lázu; do ti bud'ovskí škole, ze škole, vot stodole, po školi*.
21. Typické zakončení 3. os. pl. indikativu přezenta sloves ve středomoravské skupině se projevuje i zde: *ňic jiniho nevid'ijó, ...než sed'ijó u počítaču; ve vsi se taky slavijó*, též varianta *vyrábijou*, ale muž užil také tvary běžné v českých nářečích v užším smyslu: *ňic jiniho ned'ělaji, nemaji, nemaj*.
22. Existenciální sloveso *být* má tvary *já su, ti seš*, zatímco pomocné má tvar *šel sem, šel si: d'elal sem, mňel sem*, aj. (28x), příznaková je výslovnost *zme: zme bili*, aj. (10x).
23. V pobočné slabice se objevilo vkladné -e-: *se zametel dvír*.

PŘÍZNAKOVÉ RYSY JIŽNÍ PODSKUPINY

1. Pěticlenný soubor krátkých samohlásek včetně samohlásek *e* (za *y*, též za *i*) a *o* (za *u*), které se ve výslovnosti většinou neliší od původních samohlásek *e, o*:
  - a) *bel* (2x), *bela* (2x), *belo* (4x); *vetvářel, se to točelo, mňe nechalo viučet, vod školke, me zme tomu říkali; zme choďeli na sedmou, já sem choďel pozdě dom, muselas choďet, gdiš se jezďelo s koňima* (2x), *já sem toho moc nenajezďel, ti snopki mlátěli, ze škole, choďelo se vrkat*; pouze jednou beze změny *choďili celi parti*;
  - b) *to* (tu) *sem vlasně uš vot šesti let viksoval*.
2. Soubor dlouhých samohlásek je tříclenný *é, á, ó* (*í* a *ú* se často zkracují), viz např. 5.1 a 5.2 (*kósek, jednó za rok*) a bod 22 (*nevid'ijó*); bod 6 (*celé téden*).

3. Výslovnost protetického *v-* před *-o*: *vobjedi, voblizali, vodrustli, von, vona, vono, voňi, vo dvje, vo prázňinách, vopravář, vot (2x), vot stodole, votslózila, votslouženej*.
4. Dloužení samohlásek před *-l* v přičestích minulých zkoumané texty neobsahovaly.
5. Úženi *é* v *í* je ve zkoumaných textech naopak velmi časté (viz bod 1.), zejména v zakončeních adjektiv, řadových číslovek a zájmen s deklinací adjektivní, tvrdou.
6. Zúžené tvary se objevují také v pádových tvarech adjektiv, zájmen a řadových číslovek ženského rodu v genitivu, dativu a lokálu singuláru: *do pátí třídi, do tí budovské škole, na tí Folmavje, v tí školce*.
7. Krácení samohlásek se zde objevuje ve zvýšené míře: viz body 7 a 8: *bezvadni, ležim, tenkrat*.

V textu se vyskytla některá slova, jež se do nářečí dostala jako přejímky. Respondent užil např. slovo *ludra* o koni, který ho shodil. Jde o přejímku z něm. *Luder* (viz V. Machek, ESJČS: 278) a (J. Hugo, SNČ: 219), který užil přímo tvar *ludra*. Slovo se užívá jako nadávka (*ludra* = mrcha, přeneseně i pro ženy). Z dalších slov uvádím *bubák*, kterého stavěl pan Jaroslav po žních ze snopů. Podobné jako něm. *Bobo, Baubau*, aj. Jedná se o strašidlo, zároveň to znamená člověk ustrašený, lidí se stranící (viz ESJČS: 49). J. Hugo (SNČ: 76) uvádí, že *bubák* může být např. zakončení jádřince na povrchu jablka či hrušky, také spisovný dětský výraz pro strašidlo. V našem textu měl ale mluvčí slovem *bubáky* na mysli panáky postavené ze snopů. Dalším slovem bylo *lat'*. Bylo zde použito jako nástroj k opékání nad ohněm. Z něm. *Latte* (viz V. Machek, ESJČS: 259). Dalším použitým slovem patřící do lexika je slovo *kór* s významem „příliš, zvlášť, zejména“. Jde o něm. *gar* = úplně, docela, velice; pův. význam byl úplný, hotový, připravený. Spojení *gar nichts* = vůbec nic (J. Hugo, SNČ: 206). Respondent je užil ve významu *zvlášť*. Další výpůjčkou z němčiny je slovo *furt*. V textu jsem dočetla, že se *furt hrálo jenom venku*. Pochází z něm. *fort* znamenající „dále, stále“, nebo *immerfort* znamenající „neustále“. Výraz vyjadřuje nelibost, např. když je někdo obtěžován opakovanou žádostí (J. Hugo, SNČ: 142). Zde v textu to chápu jako *neustále, pořád*. Poslední přejímkou je *viksoval*. Znamená 1. vulg. mít pohlavní styk, 2. nabít někomu, 3. leštit boty krémem. U respondenta se jedná o nabití někomu. Mluví o tom, jak na rybníku *viksoval* své kamarádky (J. Hugo, SNČ: 450).

Pan Jaroslav je téměř šedesátiletý muž, žijící celý život v Lázu, což se odrazilo v jeho mluvě. Ze všech respondentů jsem u něj objevila nejvíce nářečních rysů. Velký vliv mělo určitě i to, že celý život pracoval v zemědělství a nedojížděl nikam do města. V rozhovoru byl otevřený, nebál se a mluvil tak, jak je zvyklý v běžné komunikaci. V jeho mluvě se v hojně míře objevuje úžení, a to v základech slov, ještě ve větší míře v zakončení adjektiv, některých číslovek a zájmen (*oblíkli, podňikovi dožinki*). Neprovedení přehlásky *a > e* se v naší oblasti objevuje běžně. V řeči respondenta jsem našla asi dva příklady s nepřehlasovaným *a* v koncových tvarech slov (*pučil mi koňa, špatná práca*). Podobně je na tom nepřehlasované *u, ú*, které se u nás také v hojnější míře užívá. Respondent mi poskytl pouze jeden příklad nepřehlasovaného *u*, a to opět v koncovém tvaru (*ju naháňel*). U pana Jaroslava je jako jinde běžným jevem změna dlouhého *ó > uo > ú* (psané *ú*). Navíc v pádových tvarech dochází ke krácení dlouhého *ú*, psaného *-ú* (*u počítaču*). Zdloužené *ó* se mění v *ú* i v základu slov (*vodručstlé*). Ve větší míře než u ostatních mluvčích (tam se tyto jevy téměř nikde nevyskytují) je v Jaroslavově mluvě diftongizace *ú > ou* a následná monoftongizace *ou > ó*. A to jak v základu slov (*kósek klacku, slóžili zme*), tak v zakončení (*jednó za rok, takovó hrst'ovačkó*). V menší míře jsem zaznamenala monoftongizaci *ej* vzniklého z *y* v *é*, tedy změnu *ej > é* (*téden, vyuční list celé*). Tento rys se u nás projevuje pouze v mluvě starší generace, někdy se objevuje také u mladších lidí, ale žijících v Lázu. Velmi častým jevem, který jsem zaznamenala u všech respondentů, je krácení. Mluva pana Jaroslava měla krácení ve velké míře. Uvedu několik příkladů (*dožinki, kravi; bavi*). Větší měrou se užívá také diftong *ej* na místě spisovného *y, í* (*celej život, každej tejden*). Výslovnost *mě* jako *mňe* se v tomto textu vyskytla také (*zemňed'elstvi*). Dalším jevem, který se objevil ve zvýšené míře, je znělostní asimilace regresivní (*gde, zme, vod roku*). Méně jsem z mluvy slyšela neznělou mezislovní asimilaci typu (*uš bilo aš do střechi*). Respondent zjednodušoval souhláskové skupiny v násloví (*neska, diž*) i uprostřed slova (*vlasňe*). Mohu konstatovat, že to byl jev dost rozšířený. Příklon k měkkému skloňování u substantiv se základem na *-s-, -z-, -l-* byl častý, což mě překvapilo (*v Lázi, po školí*). V tomto textu se na rozdíl od ostatních objevilo zakončení 3. os. pl. indikativu prezenta sloves s *-ijó* (*ňic jiniho nevid'ijó*), jednou varianta s *-ijou* (*vyrábijou*), ale také běžné tvary shodné s nářeční skupinou českou v užším smyslu (*ňic jiniho ned'elaji*). Rozlišení životnosti ve tvarech podstatných jmen rodu mužského jsem téměř u nikoho nezaznamenala, jen pan Jaroslav užil spojení (*t'i lid'i, ale ti snopki*). Pouze v tomto textu jsem zaznamenala dloužení pod přízvukem. Bylo to ovšem jen ve dvou případech (*dólú, dóle*). V malé míře jsem našla ještě záměnu *š za č* (*lepči*), výslovnost *s, za c* (*patnást'i*). Zakončení instrumentálu plurálu substantiv, adjektiv a zájmen je na *-ma, -ama, -ima, (d'eckama)*, tvar

osobního zájmena *ona* má v instrumentálu tvar *s ňou*. Příčestí *l-ové* minulé se v textech nevyskytovalo, ale běžně se zachovává koncové *-l* (*nesl*) i v případech, kdy kořen slovesa končí na souhlásku. V běžné mluvě se u nás s těmito jevy setkávám ve velké míře, bohužel se mi v tomto textu nevyskytly tvary složeného minulého času. Asi u jediného pana Jaroslava jsem také našla vkladné *e* v bývalé pobočné slabice (*zametel dvír*).

Z příznakových rysů jižní podskupiny se zde uplatňuje pětičlenný soubor krátkých samohlásek včetně samohlásek *e* za *y, i* (*bela, vetvářel*) a *o* za *u* (*to sem vlasně uš vot šesti let viksoval*). V hojné míře jsem zaznamenala protetické *v-* (*vobjedi, vodrustli*). Tříčlenný soubor dlouhých samohlásek *é, á, ó* je, jak už jsem zmínila výše, u pana Jaroslava užíván na rozdíl od ostatních respondentů v hojné míře (*celé téden, nevid'ijó*). Úženi a krácení se zde projevuje také často. Příklady jsou zmíněny již výše v celkové charakteristice. Zkoumaný text neobsahoval *dloužení samohlásek před -l*, i když je uvedeno jako specifický rys jižní podskupiny. Text obsahoval slova nářeční (*d'ecká, krava, bubáki* „panáky“) a některé přejímky, např. z němčiny (*kór, furt, viksoval, ludra*). U pana Jaroslava se jich podle mého mínění objevil přiměřený počet.

4.1.2 Paní Miroslava (60, Nové Syrovice)

1. Úženi *é > i*
  - 1.1 Úženi v základech slov: nevyskytlo se;
  - 1.2 Úženi v zakončení adjektiv, některých číslovek a zájmen: *na takovim malim hřišťatku, Nezbedoviho nákiho, rúzni aktiviti, to je samozřejmí, starí pohátki, sviho kamarada, pohátki takovi, takovi ňejaki, náki velki hrački, d'efče zlati, zmáčení punčocháče.*
2. Nprovedení přehlásky *a > e*
  - 2.1 v základech slov: nevyskytlo se;
  - 2.2 v koncových tvarech: *ned'ela, za mládenca, večerša.*
3. Nprovedená přehláska *u > i, ú > í*
  - 3.1 v základech slov: nevyskytla se;
  - 3.2 v koncových tvarech: *k Háju, chvílu, v ned'elu (2x), ušiju, ju, televizu.*
4. Změna dlouhého *ó > uo > ú* (psané *ů*) provedena je a navíc dochází v pádových tvarech ke krácení: např. v G pl. *u Havelku, počítaču.*
5. Diftongizaci *ú > ou* a ve středomoravské skupině následně monoftongizaci *ou > ó* reflektují
  - 5.1 v základu slov tvary: *pót', na hóllehli;*

- 5.2 v zakončení tvarů: *jednó s tebó*.
6. Krácení samohlásek koncových tvarů se projevuje v hojně míře
- 6.1 u substantiv
- 6.1.1 v koncovkách: v *Budějovicích*, v *Budovicích*, k *Dubskum*, *Nezbedoviho*, na *pulnočňi*, *do tanečňich*, *do učeňi*, *hospoda u Havelku*;
- 6.1.2 v příponách: *na hřišťatku*, *sviho kamarada*, *kraliki*, *Nejedlikova*, *zdravičko*;
- 6.2 u adjektiv v zakončení: *ve fšedňi den*, *na maškarňi (2x)*, *belo nejlepši*, *naki velki hrački*, *pracovňi doba*, *ruzňi aktiviti*, *děfče zlati*, *zmáčení punčocháče*;
- 6.3 u zájmen: *naki hrački*, *nakiho*, *ňejaki*, *se svim manželem*, *svi kamaratce*, *šla ji za družičku*, *sviho*, *na takovim hřišťatku*, *v ti dobje*, *v ti chalupje*, *takovi (2x)*;
- 6.4 u číslovek: *po třeti*;
- 6.5 u sloves: *bidlim*, *držim*, *chodíme*, *libi*, *mislim*, *nevim*, *pustíme*, *účastňime*, *večeři se*, *d'elame*, *stavame*.
7. Krácení samohlásek v základech slov se projevuje
- 7.1 u podstatných jmen: v *duchodu*, *drubežárškejch*, *chvilu (2x)*, *kamaratka*, u *počítaču*, *leta*, *panskou*, *kraliki*, *choďeli zme na klaski*;
- 7.2 u sloves
- 7.2.1 se základem na -i-: *chodívávali*, *libi*, *libilo*, *nelibil*, *povidala(2x)*, *podívej*, *podívame se*, *sem mu utíkala*, *viš(2x)*.
- 7.2.2 s jinou samohláskou: *seznamili*, *schazeli se*, *schazivali*, *stavame*, *fstavat*, *mužu*;
- 7.3 u adjektiv, zájmen a číslovek: *vostřihanej*; *muž (2x)*, *nas*, *tvuj kluk*; *vo desiťi*;
- 7.4 u příslovcí: *dřif*, *jinač*, *uplňe*, *vic*, *vůbec*.
8. Vliv typického zakončení 3. os. pl. indikativu přezenta sloves ve středomoravské skupině se projevuje i zde: *bidlijou*, *poušťijou*, *rozďelijou*, *sed'ijou*.
9. Existenciální sloveso *být* má tvary *já su*, *ti seš*, zatímco pomocné má tvar *šel sem*, *šel si*: *sme (21x)*, *zme (25x)*.
10. Střmor. nářečí mají pravidlem *é* na místě *ej*, mluvčí ze zkoumané lokality však užila: diftongizované *ej*: *bejvali*, *bejvala hospoda*, *tejden*; *bramborovej salát*, *uplňe hroznej*, *každej rok*, *nákej kočárek*, *Šťedrej den*, *von bil vostřihanej*; *vokolo našejch*, *s ženskejma chodíme*.
11. Výslovnost *mě* jako *mňe*: *mňela*, *u mňe*.
12. Převládá znělostní asimilace regresivní: *gdiš (7x)* *gde*, *gdibi*, *ňegdi*, *ňegdo*, *zme (25x)*. Znělostní asimilace regresivní se projevuje i na švu slov: *f sobotu*, *na fsi*, *aš pak*, *uš se teť*, *muš šel*, *teť to*, *uš chod'ili*, *teť tam*, *teť hodňe*, *po fsi*, *vod maminčini*

sestřeňice a uvnitř slova *fšechno, fšichňi, fšechni, fšelijaki, d'efče, fšedňi den* (2x), *fstavat*. Neznělá mezislovní znělostní asimilace se u ní však projevila také: *vot nevjesti, uš vot jara, uš jednaštiřicet let, uš jel*.

13. Artikulační spodoba: *s d'eckama, d'ecka* (2x), *vječi*.
14. Zjednodušování souhláskových skupin: *cerou, veme, v Jemici*, vynechání celé slabiky: *do Bud'ovic*.
15. Záměna -c- za -s- a také -č- za -š- ve výslovnosti: *jednaštičicet, do štvrt, ve Štvrtce*.
16. Analogií se tvary od kmene minulého přizpůsobily kmenu přítomnému: *chcel*, (jako *chcu, chceš...*).
17. Depalatalizované podoby zájmen: *náká* (3x), *naki, nákej*.
18. V mn. č. příd. jmen a zájmen neužila mluvčí zvláštní tvar pro životná jména.
19. Skloňování ukazovacího zájmena *ten* podle měkké deklinace: *natancovala sem teho*; osobní zájmeno *ona* má v instrumentálu tvar *s ňou*.
20. Zakončení instrumentálu plurálu na -ma, -ama, -ima: *břískama, s d'eckama, stromečkama, s ženskejma*.
21. Starý genitiv záporový: *hraček nebilo*.
22. Skloňování podle měkkého vzoru u substantiv na -l-, -z-: *po školi, v Lázi* (2x).
23. Skloňování osobního jména *Kája* ovlivněno přirozeným rodem mužským: gen. *Káje Nezbedoviho, za Kájem*.
24. Jiný tvar příslovce: *jinač*.
25. Výslovnost spojovacího výrazu *aji*.
26. Směšování vzorů tvrdých a měkkých: *u Háju*.

PŘÍZNAKOVÉ RYSY JIŽNÍ PODSKUPINY

1. Příznakový rys jižní střmor. podskupiny, kde za **u** je **o**, splývající ve výslovnosti s běžným **u**: *a pak zme d'ělali vostudo*. Původní **y** (případně **i**) se mění v **e** splývající ve výslovnosti s původním **e**: *bela* (7x), *belo* (2x), *nebelo, potom zme beli, vechovávali nás rodiče, do struhe, choďeli zme na klaski, choďeli zme na zábavi, je tade pót'*;
2. Soubor dlouhých samohlásek je opět tříčlenný **é, á, ó** (**í** a **ú** se často zkracují): viz bod 5.
3. Výslovnost s protetickým **v-**: *vot* (3x), *вокolo našejch, vopentlila stromečkama, von* (3x), *vostrihanej, vo* (5x), *voňi, vostudo*. Našla jsem i protetické **h-**: *na hóllehli*.

4. Dloužení samohlásek před *-l* v přičestích minulých zkoumané texty neobsahovaly.
5. Úženi *é* v *í* je ve zkoumaných textech naopak velmi časté (viz bod 1), zejména v zakončeních adjektiv, řadových číslovek a zájmen s deklinací adjektivní tvrdou.
6. Zúžené tvary se objevují také v pádových tvarech adjektiv, zájmen a řadových číslovek ženského rodu v genitivu, dativu a lokálu singuláru: *mateřskí dovolení, do páti třídi, svi kamaratce, v ti dobje, v ti Kocabovi chalupje*.
7. Krácení samohlásek se zde objevuje ve zvýšené míře: viz body 7 a 8 (*zdravičko, ve fšedňi den*).

V tomto textu jsem nezaznamenala mnoho přejímek, kterými bych se zabývala, ale několik slov se přece našlo. Slovo *banda*, které použila ve spojení *banda d'ecek*. Slovo původně germ. Band = praporek, korouhev, ale přejato do italštiny (*banda*) dostalo významy, které se pak z Itálie spolu se slovem šíří do jiných zemí. U nás nyní o kapele jen lidově a poněkud pohrdavě (V. Machek, ESJČS: 24). Podle J. Huga (SNČ: 56) má slovo významy: 1. bandaska. 2. motor, 3. parta. Odtud pochází oslovení většího počtu osob. U paní Miroslavy tím byla myšlena parta, skupina dětí. Dalším bylo slovo *šašek, děláme ze sebe šaški*. Je to nejspíše zdobnělina od šach (V. Machek, ESJČS: 494). Šaškem se myslí směšný člověk (J. Hugo, SNČ: 388), což také myslela i respondentka. Další slova už nejsou přejímkami, ale uvedu je pro zajímavost. Užité slovo *babinec* se týká převážně žen, kde jsou převážně ženy, též „dámská jízda“ (J. Hugo, SNČ: 51). I v tomto textu to bylo bráno jako sraz žen, nějaká jejich akce. Paní Miroslava dále vypráví, jak se *řechtali: řechtali zme se*. Přeneseně to znamená hlučně se smát (V. Machek, ESJČS: 432).

Paní Miroslava patřící do nejstarší generace je z Nových Syrovic, ale narodila se a nějaký čas žila v Lázú. Proto jsem neměla problém vyzdvihnout spoustu zajímavých rysů. Není jich zde už tolik jako u textu prvního, ale je jich také spousta. Nejvíce je podle mě její mluva ovlivněna právě rodným Lázem, nikoliv např. zaměstnáním. Stejně jako u pana Jaroslava se i v textu druhém vyskytuje ve velké míře úženi, zejména v zakončení adjektiv, některých číslovek a zájmen (*na takovim malim hřišťátku, sviho kamarada*). Neprovedení přehlásky *a < e* se objevilo v textu také, ale ne v tak velké míře (*neďela, večěra*). Jeden z rysů, který je snad nejhojnějším v tomto textu je krácení (*k Dubskum, na maškarňi*). Velmi používané i v textu nalezené je diftongizované *-ej* (*bejvali, tejden*). Ve stejné míře mluvčí užívala znělostní asimilaci regresivní (*gdiš, vod maminčini, uš se*). Dalším jevem, který už je u této respondentky méně častý, ale přesto se vyskytl, je neprovedení přehlásky *u > i, ú > í* v koncových tvarech (*chvilu*). Totéž mohu říci o diftongizovaném *ú > ou* a

monoftongizovaném *ou* > *ó* (*póť, jednó*). Při změně dlouhého *ó* v *ú* (*ú*) v pádových tvarech došlo ke zkrácení v několika málo případech (*u počítaču*). Na závěr jsem si nechala jevy, které paní Miroslava neužívala moc často. Jedná se o výslovnost *mě* jako *mňe* (*mňela*), artikulační spodobu (*d'ecká*), zjednodušování souhláskových skupin (*cerou*). Záměna *c* za *s* a také *č* za *š* ve výslovnosti (*ve Štvrťce*). Analogií se tvary od kmene minulého přizpůsobily kmenu přítomnému (*chcel*). Depalatalizované podoby zájmen (*náká*). Zakončení instrumentálu plurálu na *-ma, -ama, -ima* (*břískama*). Skloňování podle měkkého vzoru u substantiva na *-l-, -z-* (*po školi*). Jednou se zde vyskytl také genitiv záporový, který bych asi u dnešní mladé generace neslyšela (*hraček nebilo*). Skloňování osobního jména *Kája*, gen. *Káje Nezbedoviho, za Kájem*, které se vyskytuje v tomto textu pouze jednou, je ale v běžné mluvě u nás typické. Výrazy *jinač* a *aji* používáme také v hojně míře, i když v textu to bylo pouze jednou. Výraz *jinač* je spíše používán staršími lidmi. Téměř nikdo z mladších nepoužívá skloňování ukazovacího zájmena *ten* podle měkké deklinace (*natancovala sem teho*). Zde jsem jev našla. Je to tím, že se jedná o starší paní z Lázu, kde se tyto jevy občas vyskytují. Rozlišení životnosti v mn. č. přídavných jmen a zájmen se zvláštním tvarem pro životná jména se neuchovává. Příčestí *l-ové* minulé se v textech také nevyskytovalo, ale běžně se zachovává koncové *-l* (*nesl*). I když těchto posledních několik jevů v textu nebylo mnohokrát zaznamenáno, jsou v mluvě často používány.

Z příznakových rysů jižní podskupiny je také zde užíván pětičlenný soubor krátkých samohlásek včetně samohlásek *e* za *y* (*i*) (*bela*) a *o* za *u* (*dělali vostudo*). V hojně míře jsem opět zaznamenala protetické *v-* (*voňi, vostudo*). Soubor dlouhých samohlásek se také objevil, uvádím doklad na foném *ó* (*póť*). Úženi (*sviho kamarada*) a krácení (*k Dubsčum*) jsou užita ve velkém počtu. Více příkladů je zmíněno již v celkovém přehledu. Dloužení samohlásek před *-l* v příčestích minulých zkoumané texty neobsahovaly. Přejímek zde bylo méně než v textu prvním, ale také se objevily.

4.1.3 Paní Mariana (73, Nové Syrovce, dříve Jihlava)

1. Úženi *é* > *í*:
  - 1.1 Úženi v základech slov: nevyskytlo se;
  - 1.2 Úženi v zakončení adjektiv, některých číslovek a zájmen: *bilo to heskí, nic jiního, to nebilo možni, takovi hluki, někák jablíčko*; substantivizované *hajního*.
2. Neprovedená přehláska *a* > *e*
  - 2.1 v základech slov: *zabou nohi*;
  - 2.2 v koncových tvarech: *familija, sukňa*.

3. Neprovedená přehláska **u** > **i**
  - 3.1 v základech slov: nevyskytla se;
  - 3.2 v koncových tvarech: *skleňicu* (2x), *na televizu*, *potřebuju*, *zaleju*, *žiju*.
4. Změna dlouhého **ó** > **uo** > **ú** (psané **ů**) a jeho zkrácení v **-u-**: *gdiš kluci vodrustli*.
5. Krácení samohlásek koncových tvarů se projevuje v hojně míře
  - 5.1 u substantiv
    - 5.1.1 v koncovkách: *pleteňi*, *s toho vobili*, *voblečeňi*, *vo poutích*, *vnoučatum*;
    - 5.1.2 v příponách: *autička*, *dva krajice*, *pokojički*, *v ribňiku*;
  - 5.2 u adjektiv v zakončení: *lepší*, *mlačiho*, *nebilo možni*,
  - 5.3 u zájmen a číslovek: *takovi*; *první panenku*;
  - 5.4 u sloves: *musim*, *popovidam*, *řikam*.
  - 5.5 u příslovcí: *meziťim*.
6. Krácení samohlásek v základech slov
  - 6.1 u podstatných jmen: z *hlini*, v *chlivje*, *na stul*, *valchovaňi*.
  - 6.2 u sloves
    - 6.2.1 se základem na **-i-**: *dívám*, *sme chodívali*, *libilo*, *mit*, *neviš*, *musim říct*, *řikam*, *řikali*, *popovidam*, *žit*;
    - 6.2.2 se základem na jinou samohlásku: *hralo se*, *se hrali*, *rust*, *vihrat*, *vitahlo*;
  - 6.3 u jiného slovního druhu: *pul vsi* (2x), *víc*.
7. Existenciální sloveso *být* má tvary *já su*, *ti seš*, zatímco pomocné má tvar *šel sem*, *šel si: sem* (14x), *sme* (3x).
8. Střmor. nářečí mají pravidlem **é** na místě **ej**, mluvčí ze zkoumané lokality však užila diftongizované **ej**: *bejt*, *pleši bejvali*, *bejvali*, *prolejzalo*, *vejďelek*; *jakej zážitek*, *namazanej chleba*, *naskládanejch kitek*, *starejma uličkama*, *suchej chleba*, *takovej stroj*, *takovejma uličkama*, *vejďelek velikej*, *velkej stroj*, *velkej vobjet*; *tejch kamarádú*.
9. Výslovnost *mě* jako *mňe*: *mňela*, *mňelas*, *nemňeli*, *umňeli*.
10. Převládá znělostní asimilace regresivní: *gdiš* (2x), *gdepak*, *gdegdo*, *ňigde*, *ňegdi* (2x). Znělostní asimilace regresivní se projevuje i na švu slov: z *balonem*, *f šesti*, *f poledne*, *uš sem*, *neš chodit* a uvnitř slov *fšichňi*, *pul fsi*, *hrst'ofka*, *fšecko*(2x), *dřif*, *heskí*. Neznělá mezislovní znělostní asimilace se u ní také projevila: *coš mňe*, *aš nat hlavu*, *neš já* (2x), *teť jich mám*; dále pak výslovnost *ze švihadlem*.
11. Artikulační spodoba: *d'ectví*.

12. Depalatalizované podoby zájmen: *tech* (2x), *v tem*, *po tech kopečkách*, *tema se jezdilo*.
13. Zjednodušování souhláskových skupin: *kerá*, *čoveče*, *v prázňinách*, *ňákí jablíčko*, *začla*.
14. Záměna *c* za *s* a také *č* za *š* ve výslovnosti číslovek: *do vosmnásti*, *v osumnásti*, *štiři*, *vot štrnásti*.
15. Záměna *ch* za *k*: *skovávačka*.
16. Analogií se tvary od kmene minulého přizpůsobily kmenu přítomnému: *chcel*, *nehcela* (jako *chcu chceš...*).
17. Tvaroslovný jev: v mn.č. příd. jmen a zájmen se neuchovává zvláštní tvar pro životná
18. V plurálu je u deminutivních substantiv rodu mužského a středního častá ženská koncovka: *po tech kopečkách*. Zakončení podle vzoru žena má substantivum *meza*: *v mezách*.
19. V instrumentálu plurálu jmen je původní duálové zakončení *-ma*, *-ama*, *-ima*: *uličkama*; *s něma* (2x).
20. Měkké skloňování podst. jmen na *-s*, *-z*, *-l*: *dát kozi*.
21. Běžný je tvar s koncovkou *-ám* (*slepícím*), respondentka však užila tvar *slepícím*.
22. Genitiv záporový: *nebolo přepichu*; *nemňeli tejch kamarádú*.
23. Skloňování zájmena *ten*, *ta*, *to* se přiklání k měkkému typu (*v tem chlivje*), někdy i vliv adjektivního složeného sklonění (*tejch kamarádú*).
24. Vazba se 6. pádem při časovém určení: *vo sedmi hodinách*, *v prázňinách*.
25. Obměna příslovcí a spojovacího výrazu: *jinač*, *pomali*; *aji*.

PŘÍZNAKOVÉ RYSY JIŽNÍ PODSKUPINY

1. Příznakový rys jižní střmor. podskupiny, kde za *u* je *o*, splývající ve výslovnosti s běžným *u*: v textu jsem nezaznamenala tento rys. Původní *y* (případně *i*) se mění v *e* splývající ve výslovnosti s původním *e*: *bech*, *s něma* (2x).
2. Soubor dlouhých samohlásek je opět tříčlenný *é*, *á*, *ó* (*í* a *ú* se často zkracují): *v mezách*, *slepícím*.
3. Výslovnost s protetickým *v-*: *vobili*, *vobjet*, *voblečeňi*, *vobičeňje*, *voči*, *von*, *vona*, *voni* (2x), *vo* (3x), *vopatrovat*, *vořezával*, *do vosmnásti*.
4. Dloužení samohlásek před *-l* v přičestích minulých zkoumané texty neobsahovaly.

5. Úženi *é* v *í* je ve zkoumaném textu také celkem časté (viz bod 1), zejména v zakončení adjektiv, řadových číslovek a zájmen s deklinací adjektivní, tvrdou.
6. Zúžené tvary se objevují také v pádových tvarech adjektiv, zájmen a řadových číslovek ženského rodu v genitivu, dativu a lokálu singuláru: zde se to neprojevovalo, tudíž neuvedu žádný příklad.
7. Krácení samohlásek se zde objevuje ve zvýšené míře: viz body 5 a 6 (*pleteňi, říkam*).

V textu jsou některá slova, která je potřeba blíže vysvětlit. Např. *hluki* ve smyslu dřeváky, kterými se jezdilo po sněhu, protože klouzaly. Bohužel jsem nenašla tento výraz v žádném slovníku, ale zeptala jsem se místních obyvatel a ti mi vysvětlili, o co se jedná. Jsou to tedy boty vhodné na zimu a zimní radovánky. Dalším slovem je obecně české *sranda* označující legraci, zábavu (J. Hugo, SNČ: 377). Dále spojení *to bil hlahol*. Jde o hlučnou směs hlasů (V. Machek, ESJČS: 129). Při žních se obilí přenášelo *hrst'ofkou*. Je to stroj, který vytváří hromádky. Běžné je slovo *tancovačka*, které znamená zkráceně taneční zábavu (J. Hugo, SNČ: 424).

U paní Mariany mělo velký vliv to, že bydlela delší dobu v Jihlavě. Oproti předchozím dvěma textům v její mluvě není tolik typických rysů. Objevují se tam ale naopak rysy, které jsem před tím nezaznamenala. Pokusím se je zde všechny stručně shrnout. Úženi *é* > *í* se projevilo téměř ve stejné míře jako u předchozích textů, zvláště pak v zakončení adjektiv, některých číslovek a zájmen (*ňákí jablíčko, ňic jiního*). Několikrát paní Mariana použila slova s neprovedenou přehláskou *a* > *e* v základech slov (*zabou nohi*) i v koncových tvarech (*familija*). Neprovedená přehláska *u* > *i* je v koncových tvarech slov (*skleňicu*). Velmi častým jevem je opět krácení (*pleteňi, takovi*) a diftongizované *ej* (*bejt, suchej*). Hojná je také znělostní asimilace regresivní (*gdepak, z balonem*). Depalatalizované podoby zájmen jsem zde objevila poměrně často oproti předchozím rozhovorům (*v tem, tema*). Další jevy už se nevyskytují tolikrát, ale určitě stojí za zmínku, protože nejsou u všech mluvčích obvyklé. Zejména jsou typické pro starší generaci. Je to například změna dlouhého *ó* > *uo* > *ú* (psané *ů*) a jeho zkrácení v *-u-*: *gdiš kluci vodrustli*. Zjednodušování souhláskových skupin je téměř u všech respondentů ve stejném počtu (*čoveče*). Záměna *c* za *s* a *č* za *š* se vyskytlo u slov (*do vosmnásti, štíři*). Snad jen u této respondentky jsem našla záměnu *ch* za *k* (*skovávačka*). V běžné mluvě se s tím ale setkáme celkem četně. Jako v předchozím textu užila mluvčí tvary (*chcel*). Instrumentál plurálu jmen zakončený na *-ma, -ama- ima* se zde také objevil (*uličkama*). Pro mladší generaci neobvyklý genitiv záporový však mluvčí užila také (*nebito přepichu*). Jednou se objevila ženská koncovka u maskulin, jedná se o koncovku *-ách* (*po*

tech kopečkách). Měkké sklonění podstatných jmen se vyskytlo jen jednou (*kozi dát*). Zajímavost, kterou jsem ještě u nikoho při rozhovorech nezaznamenala, je, že respondentka použila slovo *slepícím*. Vazba lokálu s předložkou *v* při časovém určení je zde asi dvakrát, ale v komunikaci je běžně užívána (*v prázdninách*). Zaznamenala jsem také obměnu příslovce (*jinač*) a spojovacího výrazu (*aji*). V množném čísle příd. jmen a zájmen se neuchovává zvláštní tvar pro životná jména. Příčestí *-ové* minulé se v textech nevyskytovalo, ale běžně se zachovává koncové *-l* (*nesl*).

Z příznakových rysů zde není oproti předchozím textům časté užití původního *y* (*i*), které se mění v *e* splývající ve výslovnosti s původním *e* (*bech*). Také *u* za *o* splývající ve výslovnosti s původním *o* se v její mluvě nevyskytuje. Neprojevilo se také úžení v pádových tvarech adjektiv, zájmen a řadových číslovek ženského rodu v genitivu, dativu a lokálu singuláru. Tříčlenný soubor dlouhých samohlásek je v textu minimálně. Tento jev jsem u nás nezaznamenala, je pouze výjimečný. Naopak velmi časté je protetické *v-* (*vobili*), krácení (*pleteňi*) a úžení (*takovi hluki*). V textu se nevyskytla žádná přejímka z cizího jazyka.

4.2 Mluva střední generace

4.2.1 Paní Jitka (30, Láz)

1. Úžení: *é > i*
  - 1.1 Úžení v základech slov: nevyskytlo se;
  - 1.2 Úžení v zakončení adjektiv, některých číslovek a rodových zájmen: *krásní d'ectví, to bilo krásní, krásní d'eři, po Novim roce, sem d'elala u Štěpanovského*.
2. Přehláska *a > e* není provedena v pádové koncovce: *choďil s kámošama ven*, ale je provedena u osobního jména: *bráchu Luboše*.
3. Nprovedená přehláska *u > i, ú > í*
  - 3.1 v základech slov: nevyskytlo se;
  - 3.2 v koncových tvarech: *na televizíu*.
4. Krácení samohlásek koncových tvarů se projevuje v hojně míře
  - 4.1 u substantiv
    - 4.1.2 v koncovkách: *u Štěpanovského*;
    - 4.1.3 v příponách: *ribník, na kafíčko, s taťinkem; dvaťisice, dvaťisicešest*;
    - 4.1.4 u adjektiv v zakončení: *na mateřski, po Novim, sem bila vlasňe nejmlači*;

4.1.5 u zájmen: *s ním, za svím*;

4.1.6 u sloves: *mislím*.

5. Krácení samohlásek v základech slov se projevuje

5.1 u podstatných jmen: *vod unora*;

5.2 u sloves

5.2.1 se základem na **-í-**: *se díváme, chodívali (2x), podívat se, pohlídá, nevím, spívala sem, si spominam, říkám*;

5.2.2 se základem na jinou samohláskou: *pudu*;

6. Výslovnost *mě* jako *mňě, mňe (2x), mňěl, v zimně*.

7. Převládá znělostní asimilace regresivní: *gdiš (5x) gde, jag bilo potřeba, nigdi, negde, tagže (6x)*. Znělostní asimilace regresivní se projevuje i na švu slov: *z holkama, s kámošama, z dětima, z manželem, ze ségrou, z bráchem, z Markem, vod unora, uš sme, dříf se, na fsi, tet' sem*. Neznělá mezislovní znělostní asimilace se u ní také projevila: *uš je, uš mňel*.

8. Artikulační spodoba se projevuje ve slovech: *dectví, nejmlači, vječinou (2x)*.

9. Zjednodušování souhláskových skupin: *jesi, kerá, menovalo, pudu, sou starší, vlasně (3x), spominam si*.

10. Záměna *č* za *š* ve výslovnosti: *dvacátéhoštvrtého*.

11. Tvaroslovný jev: v mn.č. příd. jmen a zájmen zvláštní tvar pro životná se neuchovává.

12. Dále zakončení instrumentálu plurálu na *-ma, -ama, -ima*: *z holkama, s kámošama, s nima, s dětima*.

13. Instrumentál singuláru substantiva *brácha* má koncovku podle vzoru *pán*, ne podle vzoru *předseda*: *z bráchem*.

14. Vliv typického zakončení 3. os. pl. indikativu přezenta sloves ve středomoravské skupině se projevuje i zde: *vid'ijou*.

15. Existenciální sloveso *být* má tvary *já su, ti seš*, zatímco pomocné má tvar *šel sem, šel si: sem (15x), sme (11x)*.

PŘÍZNAKOVÉ RYSY JIŽNÍ PODSKUPINY

1. Příznakový rys jižní střmor. podskupiny, kde za **u** je **o**, splývající ve výslovnosti s běžným **u** se v tomto textu neobjevil.
Původní **y** (případně **i**) se mění v **e** splývající ve výslovnosti s původním **e**: v textu nebylo nalezeno.
2. Soubor dlouhých samohlásek je opět tříčlenný **é, á, ó** (**í** a **ú** se často zkracují): v textu také bez příkladu.
3. Výslovnost s protetickým **v-**: *voba, vot/ vod, votstrkovali, vokolo*.
4. Dloužení samohlásek před **-l** v přičestích minulých zkoumané texty neobsahovaly.
5. Úženi **é** v **í** je ve zkoumaných textech bylo méně časté než u starší generace, ale objevilo se (viz bod 1), zejména v zakončení adjektiv, řadových číslovek a zájmen s deklinací s adjektivní, tvrdou.
6. Zúžené tvary se objevují také v pádových tvarech adjektiv, zájmen a řadových číslovek ženského rodu v genitivu, dativu a lokálu singuláru: *na mateřski dovolení, vot páti třídi*.
7. Krácení samohlásek se zde objevuje ve zvýšené míře: viz body 4 a 5 (*mislím, ribník*).

V textu jsou slova obecněčeská, např. *limča* místo limonáda (J. Hugo, SNČ: 233). Výraz *jejdamane*, když si žena nemohla na něco vzpomenout, je citoslovce údivu (J. Hugo, SNČ: 179). Další slovo *barák* je nyní slovo evropské, přišlo za třicetileté války do střední Evropy francouzským prostřednictvím z vojenství španělského (V. Machek, ESJČS: 25). V běžném kontextu se jedná o dům (J. Hugo, SNČ: 56), jak to bylo myšleno i paní Jitkou.

Paní Jitka patří do střední generace a při rozboru se to projevilo. Narodila se ve Vraníně a žije v Lázu. Lázem je její mluva také ovlivněna, ale již ne tolik jako u starších lidí. Nářečních rysů ubývá a některé dokonce v rozhovoru vůbec nenacházím. V největší míře se vyskytovalo v tomto textu krácení (*ribník, na kafičko*). Tento jev se počtem příkladů může rovnat nejstarší generaci. Dále se hojně objevilo úženi **é** < **í**, zejména opět v zakončení adjektiv, některých číslovek a rodových zájmen (*krásní d'eti*). Stejně jako u nejstarší generace nebyla provedena přehláska **u** > **i**, **ú** > **í** (*na televiziu*). Kolísání je v případě přehlásky **a** > **e**, kter buď není provedena (*s kámošama ven*), nebo v jiném tvaru provedena je (*bráchu Luboše*). Častá je znělostní asimilace regresivní (*gdiš*), a to i na švu slov (*z holkama*). Zjednodušování souhláskových skupin (*jesi*) a artikulační spodoba (*vječinou*) se v několika případech také projevily. Zakončení instrumentálu na **-ma, -ama, -ima** (*s kámošama*) bylo běžné. V jednom případě zde byla zaznamenána záměna **č** za **š** (*dvacátéhoštvrtého*). Paní Jitka

užila skloňování substantiva *brácha* podle vzoru předseda (z *bráchem*). Tak jako v prvním i druhém textu se v jednom případě projevuje vliv typického zakončení 3. os. pl. indikativu přezenta sloves (*vid'ijou*). U paní Jitky se neobjevilo diftongizované *ej*, dloužení pod přízvukem, rozlišení životnosti (*t'i* x *ti*), ani měkké skloňování podstatných jmen.

Také příznakové rysy jsou zastoupeny méně. Příznakový rys jižní střmor. podskupiny, kde za *u* je *o*, splývající ve výslovnosti s běžným *o*, se v tomto nextu neobjevil. Původní *y* (případně *i*) měnící se v *e*, splývající ve výslovnosti s původním *e*, také nebylo zaznamenáno. Tříčlenný soubor dlouhých samohlásek *é, á, ó* je také bez příkladu. Dloužení samohlásek před *-l* v přičestích minulých zkoumané texty neobsahovaly. Protetické *v-* zde mělo své zastoupení (*voba, vokolo*). Úženi *é > í* se vyskytlo v hojnějším počtu (*po Novim roce*). Zúžené tvary objevující se v pádových tvarech adjektiv, zájmen a řadových číslovek ženského rodu v genitivu, dativu a lokálu singuláru se vyskytly dvakrát (*vot páť třídi*). Nejhojněji se zde projevilo krácení jako u předchozích textů (*ribňik*).

4.2.2 Paní Hana (40, Nové Syrovce)

1. Úženi *é > í*
  - 1.1 Úženi v základech slov: nevyskytlo se;
  - 1.2 Úženi v zakončení adjektiv, některých číslovek a rodových zájmen: *takovidle bježní, docela d'esní, hasičski závodi, heski d'ectví, rozhodováni jednoduchí, zábavi klasickí, stereotip keriho, vo zvířata kerí, mího manžela, plní zubi, současního manžela, to nebilo takovi, takovi špičkováni, hodně teški, teški období, takovíhle blbosťi, do Velkého Ujezda, něco úžasního, kouzelného, nepopsatelného.*
2. Nprovedená přehláska *u > i, ú > í*
  - 2.1 V základech slov: nevyskytla se;
  - 2.2 V koncových tvarech: *televizu; miluju, nepamatuju, pracuju, povaluju, vjenuju se.*
3. Krácení samohlásek koncových tvarů se projevuje v hojně míře
  - 3.1 u substantiv
    - 3.1.1 v koncokách: *d'eťi, období, rozhodováni, špičkováni, tanečni, do učeňi, počasim, f Kojaticich; rodičum;*
    - 3.1.2 v příponách: *pro králíki, zbojňik;*
  - 3.2 u adjektiv a číslovek v zakončení: *v dnešni (3x), hesči, jednoduchí, první, na středni (2x), teški (2x), do Velkého Ujezda, zajímavější, zdravotni, na základni škole;*
  - 3.3 u zájmen: *tím (2x), keriho, takovi, takovidle;*

- 3.4 u sloves: *mislím (4x), musím, nechodím, neumím, nemusím, nemusi, poklidím, trávím, vidím, zdobíme.*
4. Krácení samohlásek v základech slov se projevuje
- 4.1 u podstatných jmen: *na mlič, řízek, spominek (2x), do Velkího Ujezda;*
- 4.2 u adjektiv: *zajímavější;*
- 4.3 u sloves
- 4.3.1 se základem na **-í-**: *jezdívali sme, jít, líbil, mít, nevím (2x), probíhali, říkala, spívala, sklízet, vzpomínám;*
- 4.3.2 se základem na jinou samohláskou: nevyskytlo se;
- 4.4 u jiného slovního druhu: *nejvic, spíš, uplňe, vic, vubec.*
5. Existenciální sloveso *být* má tvary *já su, ti seš*, zatímco pomocné má tvar *šel sem, šel si: sem (25x), sme (22x).*
6. Středomoravská nářečí mají pravidlem *é* na místě *ej*, mluvčí ze zkoumané lokality však užila:
- diftongizované **-ej**: *mohlo bejt hesči, bejvá pochot, klasickej bramborovej salát, českějch domácnostech, nástup dobrej, nákej řízek, nákej zbojník, mejm rodičum, život pestrej, takovej kontakt, takovej stereotip, takovejch zážitkú, u svejch d'ěi.*
7. Výslovnost *mě* jako *mňe*: *mňe (2x), mňela (6x), mňeli (4x), ve firmňe, mňesíc, na smňeni, v zimňe.*
8. Ještě je živá výslovnost typu *ešče* proti českému *ešče* (užívá se oboje): *ešče mi tři roki nebili.*
9. Převládá znělostní asimilace regresivní: *gde (3x), gdi, gdiš (8x), nigdi, negdi, tagže (6x).* Znělostní asimilace regresivní se projevuje i na švu slov: *aš takovi, aš konečně, aš přidou, uš taki, uš sme, neš sem, f Kojatičich, přet tím, vot sebe, pořát stejne a uvnitř i na konci slov ve fšech, kamarátku, krouški, pochot, pořát, spívala, teški(2x).* Neznělá mezislovní znělostní asimilace se projevila ve spojeních: *neš na, teť je, teť neđelám, teť nevím, teť nějak,*
10. Artikulační spodoba: *d'ectví (4x), nejmlačí, přectavovala.*
11. Záměna *c* za *s*: *v sedumnásti.*
12. Zjednodušování souhláskových skupin: *cerku, dicki, kerá, kerou, keri, keriho, přidou, spominka, spominek (2x), stávám, vlasne a vynechání celé slabiky: nákej (2x).*
13. Tvaroslovný jev: v mn. č. příd. jmen a zájmen se neuchovává zvláštní tvar pro životná jména.

14. Substantiva a s nimi shodná adjektiva i zájmena mají instrumentál plurálu zakončen na -ma, -ama, -ima: *s kamarádama, sestrama (2x), téma*.

PŘÍZNAKOVÉ RYSY JIŽNÍ PODSKUPINY

1. Příznakový rys jižní střmor. podskupiny, kde za **u** je **o**, splývající ve výslovnosti s běžným **o**, se v textu neobjevil.
Původní **y** (případně **i**) mění se v **e** splývající ve výslovnosti s původním **e** se v mluvě respondentky také nevyskytlo.
2. Soubor dlouhých samohlásek je opět tříčlenný **é, á, ó** (**i** a **ú** se často zkracují): *vobá; období, víc, uplňe, vubec*.
3. Výslovnost s protetickým **v-**: *vo (2x), vot, vod, vobá, vo'ehotněla, vokukovali, vodloučeňí, vopravdu*.
4. Dloužení samohlásek před **-l** v přičestích minulých zkoumané texty neobsahovaly.
5. Úžení **é** v **i** je ve zkoumaném textu také celkem časté (viz bod 1), zejména v zakončení adjektiv, řadových číslovek a zájmen s deklinací adjektivní, tvrdou.
6. Zúžené tvary se objevují v jednom případě také v pádových tvarech adjektiv, zájmen a řadových číslovek ženského rodu v genitivu, dativu a lokálu singuláru: *v tí dobje*.
7. Krácení samohlásek se zde objevuje ve zvýšené míře: viz body 3 a 4 (*počasim, těški*).

Našla jsem zde několik příkladů na přejímky. Prvním z nich je *fabrika*, z něm. *Fabrik*, továrna (J. Hugo, SNČ: 122). Dalším slovem bylo *jezedé*, zkratka víceslovného názvu Jednotné zemědělské družstvo (J. Hugo, SNČ: 180). V textu se objevilo spojení: *ňikam sem si netroufla*. *Troufat si* má význam odvážit se (V. Machek, ESJČS: 536). Paní Hana si představovala, jaký bude *mít veget*, tedy bezstarostný život a pohodu (J. Hugo, SNČ: 447). Zažila také spoustu *legrace*, což je lidové slovo z lat. *recreatio* (nyní rekreace); byl to oficiální název pro školní přestávky (V. Machek, ESJČS: 262). V textu je to myšleno jako zábava. Poslední, které patří do lexika, je slovo *veškerá*. Žena mluvila o tom, že miluje *veškerou výzdobu*. *Veškerý* je utvořeno podle *kolikery* (V. Machek, ESJČS: 533) a má význam všechen, všechno, všechna.

U paní Hany došlo stejně jako u paní Jitky k ubývání dokonce k celkovému vynechání některých rysů. Mohu však i tvrdit, že vynechané rysy se v běžné mluvě užívají. Paní Hana je z Nových Syrovic a vystřídala spoustu zaměstnání. Její mluva není nějak specifická, ale

nářečních rysů je ještě poměrně dost. V největší míře je stejně jako u předchozích textů zaznamenáno krácení (*obdobi, těžki*). U tohoto textu se vyskytlo ve zvýšené míře úžení *é > í*, a to v zakončení adjektiv, některých číslovek a rodových zájmen (*kouzelního*). Jak u sloves, tak i u podstatných jmen nebyla provedena přehláska *u < i, ú < í* (*televizu, pracuju*). Další jev, který byl hojně zastoupen, je diftongizované *-ej* (*klasickej bramborovej salát*). Tento jev byl podle mého názoru zastoupen velmi hojně i ve srovnání s ostatními texty. Bylo to i tím, že respondentka věděla, že má mluvit tak, jak je zvyklá, a nesoustředila se na spisovný projev. Podobně jako u všech textů je zde spousta příkladů na znělostní asimilaci regresivní (*gde*) i na švu slov (*uš taki*) a uvnitř slov (*krouški*). Zjednodušování souhláskových skupin je u nás běžným jevem, a i u této respondentky se objevil (*cerku, dicki*). Častá je výslovnost *mě* jako *mňe* (v *zimňe*). Rysy, které se zde objevily v menší míře, jsou následující:

Zakončení plurálu na *-ma, -ama, -ima* (*s kamarádama*). Respondentka užívá u jedné věty české *ešče*. Živá je u nás ale i výslovnost *ešče*. Uvedu také jeden příklad artikulační spodoby (*nejmlači*). Neuchovává se zvláštní tvar pro životná jména v mn. č. příd. jmen a zájmen. Tento jev jsem zatím zaznamenala jen u pana Jaroslava. Příznakové rysy u paní Hany jsou na tom téměř stejně jako u paní Jitky. Došlo opět k velkému úbytku nářečních prvků oproti nejstarší generaci. Příznakový rys jižní stímor. podskupiny, kde za *u* je *o*, splývající ve výslovnosti s běžným *o*, se v tomto nextu neobjevil. Původní *y* (případně *i*), měnící se v *e* splývající ve výslovnosti s původním *e*, také nebylo zaznamenáno. Tříčlenný soubor dlouhých samohlásek *é, á, ó* měl jedno zastoupení (*vobá*). Dloužení samohlásek před *-l* v přičestích minulých zkoumané texty neobsahovaly. Hojně užíváno je protetické *v-* (*voťehotňela*). Krácení (*mlič*) bylo jako u všech používáno ve zvýšené míře. Úžení *é > í* zejména v zakončení adjektiv, některých číslovek a zájmen a zúžené tvary v pádových tvarech adjektiv, zájmen a řadových číslovek ženského rodu v genitivu, dativu a lokálu singuláru se vyskytly v jednom případě (v *tí dobje*).

4.2.3 Pan František (44, Nové Syrovce)

1. Úžení *é > í*
  - 1.1 Úžení v základech slov: nevyskytlo se;
  - 1.2 Úžení v zakončení adjektiv, některých číslovek a rodových zájmen: *misliveckí skouški*.
2. Neprovedená přehláska *u > i, ú > í*
  - 2.1 v základech slov: nevyskytla se;
  - 2.2 v koncových tvarech: *pamatuju*.

3. Krácení samohlásek koncových tvarů jsem nezaznamenala.
4. Krácení samohlásek v základech slov se projevuje
  - 4.1 u sloves
    - 4.1.1 se základem na **-í-**: *řikám, vim*.
    - 4.1.2 se základem na jinou samohlásku: nevyskytlo se;
  - 4.2 u jiného slovního druhu: *spiš*.
5. Výslovnost *mě* jako *mně*: *mně (9x), mňel (3x), mňeli (1x), nemňel (3x), nemňelo, samozřejmě (3x), témňeř, zemňed'elském*.
6. Převládá znělostní asimilace regresivní: *egzistoval, gde (2x), gdiš (7x), gdo (2x), ňigdi, tagže (3x)*, také na švu slov: *f poctaťe(2x), f pohod'e, rát fspominám, rát to samé, ot šesté, ot té dobi, uš co, uš sem, uš ceru, uš ta, vot ťech, s té nabídki, s té vesnice, s toho*; a také uvnitř slov: *blíské, d'efčata, mislifci, předefším, ťeškého, fspomínki, fspominám(3x)*. Neznělá mezislovní znělostní asimilace se projevila ve spojeních: *rát jak, neš že, uš jako, uš od, uš nemuseli, tet' uš f tomhle*.
7. Artikulační asimilace: *d'ectví, mlačího, f poctaťe (2x), vječinou*.
8. Zjednodušování souhláskových skupin: *ceru, vlasňe*.
9. Záměna **š** za **č**: *mlačího*.
10. Existenciální sloveso *být* má tvary *já su, ti seš*, zatímco pomocné má tvar *šel sem, šel si: sem (28x), sme (9x)*.
11. Zachování **-l** v přičestích: *řekl*.

PŘÍZNAKOVÉ RYSY JIŽNÍ PODSKUPINY

1. Příznakový rys jižní střmor. podskupiny, kde za **u** je **o**, splývající ve výslovnosti s běžným **o**: tento rys se ani jednou neobjevil. Původní **y** (případně **i**) se mění v **e** splývající ve výslovnosti s původním **e**: také jsem v tomto textu nenašla.
2. Soubor dlouhých samohlásek je opět tříčlenný **é, á, ó** (**í** a **ú** se často zkracují): Nemohu uvést příklad, protože se nevyskytl.
3. Výslovnost s protetickým **v-**: pouze v jednom příkladě (*vot*).
4. Dloužení samohlásek před **-l** v přičestích minulých zkoumané texty neobsahovaly.
5. Úženi **é** v **í** je ve zkoumaném textu pouze v jednom případě v zakončení adjektiv, řadových číslovek a zájmen s deklinací adjektivní tvrdou (*misliveckí skouški*).
6. Zúžené tvary v pádových tvarech adjektiv, zájmen a řadových číslovek ženského rodu v genitivu, dativu a lokálu singuláru se nevyskytují.
7. Krácení samohlásek se zde objevuje v malé míře: viz bod 4 (*řikám, vim*).

V textu se vyskytla slova společná s obecnou češtinou. Pan František mluvil o tom, že vyvedli celou řadu „průserů“. *Průser*, vulg. nepříjemnost, vážný problém, nehoda, srov. průšvih (J. Hugo, SNČ: 334). Byl rád, že se má s kamarády kde sejít a kde *vyblbnout*, zn. vydovádět se, užít si legraci (J. Hugo, SNČ: 456). Také vyprávěl, jak o přestávkách honili *mičudu* – sport. kopací míč (J. Hugo, SNČ: 249).

U pana Františka jsem našla zatím nejméně nářečních rysů ze všech respondentů. Hlavní příčinou je jeho povolání: je učitelem a výchovným poradcem. Přesto, že jsem ho několikrát upozorňovala, ať mluví uvolněně a jako doma, mluvil převážně spisovně. Tvrdil mi, že je takhle zvyklý mluvit pořád. Krácení, které se u všech objevilo v hojné míře, je u něj pouze asi třikrát. A to v základu slov u sloves (*řikám*) a u jiného slovního druhu (*spíš*). Totéž mohu říci o úženi, které se objevilo také velmi málo, dokonce jen v jednom případě (*misliveckí skoušky*). Nebyla provedena přehláska *u > í*. Týkalo se to jednoho příkladu (*pamatuju*). Artikulační asimilace (*d'ectví*) a zjednodušování souhláskových skupin (*ceru*) mělo počtem podobné zastoupení jako u ostatních. Jednou se objevila artikulační spodoba (*mlatčího*). Přiměřeně k ostatním se objevila výslovnost *mě* jako *mňe* (*témňeř*) a znělostní asimilace regresivní (*gde*), na švu slov (*vot řech*) a uvnitř slov (*d'efčata*). Zatím u jediného pana Františka jsem zaznamenala zachování *-l* v přičestích (*řekl*). Tento jev je u nás velmi rozšířen a používá ho každý. Bohužel v rozhovoru tvar nikdo neužil, až na pana Františka a Robina. Z příznakových rysů se zde objevilo pouze jednou proteticé *v-* (*vot*). U ostatních se projevovalo téměř u všech slov, kam se může dát. Minimálně použil také krácení samohlásek (*řikám*). Jednou se objevilo úženi *é > í* v zakončení adjektiv, některých číslovek a zájmen (*misliveckí skoušky*). Zúžené tvary v pádových tvarech adjektiv, zájmen a řadových číslovek ženského rodu v genitivu, dativu a lokálu singuláru se nevyskytují. Také dloužení samohlásek před *-l* v přičestích minulých zkoumané texty neobsahovaly. Ale tento rys jsem nenašla u nikoho, jen u pana Jaroslava a jednou u paní Hany. Tříčlenný soubor dlouhých samohlásek *é, á, ó* zde neměl své zastoupení. Původní *y* (případně *i*) měnící se v *e* splývající ve výslovnosti s původním *e* respondent neužil, což také není divné. Bylo to zaznamenáno jen u nejstarší generace. Příznakový rys jižní střmor. podskupiny, kde za *u* je *o* splývající ve výslovnosti s běžným *u* jsem také nezaznamenala. U pana Františka bych se asi těžko dopracovala k nějakým zajímavým nářečním prvkům, jelikož je svým zaměstnáním velmi poznamenan.

4.3 Mluva nejmladší generace

4.3.1 Robin (19, Láz)

1. Úženi *é > í*
  - 1.1 úženi v základech slov: nevyskytlo se;
  - 1.2 úženi v zakončení adjektiv, některých číslovek a zájmen: *po celí opci, do pul jední, takovi normální pjekní.*
  - 1.3 úženi v zakončení příslovcí: *bili dožínki poprví, sme bili poprví, takí pracovat, takí musel.*
2. Nprovedení přehlásky *a > e*
  - 2.1 v základech slov: nevyskytlo se;
  - 2.2 v koncových tvarech: *jednoho sourozenca, na truhlára.*
3. Nprovedená přehláska *u > i, ú > í*
  - 3.1 v základech slov: nevyskytla se;
  - 3.2 v koncových tvarech: *hrajú (3x), chvílu (2x), prácu.*
4. Krácení samohlásek koncových tvarů se projevuje v hojně míře
  - 4.1 u substantiv
    - 4.1.1 v koncovkách: *náboženstvi, v Krnčicích, v mládí, nádobi, viučování, zemňed'elstvi, ženski;*
    - 4.1.2 v příponách: *brankař, Daviduv, na kraviňe (2x), mňesic (2x), mňesicu, pokojik, na ribňiku, ročňik, taňik, vajička;*
  - 4.2 u adjektiv, zájmen, číslovek v zakončení: *posledňiho, posledňi; takovi, ti ženski; ve čtvrti, v prvňi, ve třeti;*
  - 4.3 u sloves: *chodim, musim (4x), uvidime, zaplatime;*
  - 4.4 *taki (2x).*
5. Krácení samohlásek v základech slov se projevuje
  - 5.1 u podstatných jmen: *baba, chvílu (2x), sezonu, třid'e (2x), na uřad'e, na uřad (2x),*
  - 5.2 u sloves
    - 5.2.1 se základem na *-í-*: *projižd'eli, pozbirat, podivvat, řikali, řikala, řikám, utirat,*
    - 5.2.2 s jinou samohláskou: *do pul, pudem, spat;*
  - 5.3 u jiného slovního druhu: *kvuli, pul (2x), pulnoční, zařim.*
6. Střmor. nářečí mají pravidlem *é* na místě *ej*, ale mluvčí ze zkoumaných lokalit však často užili také diftongizované *ej*: *to sme bejvávali, celej den, devátej ročňik, každej jinej, každej něco, napadlej sňích, do tejjch, nákejch tejjch, nádobi umejt.*

7. Výslovnost *mě* jako *mně*: *mňel, mňela (2x), mňeli (5x), mňesících, mňesic, mňesicu, zemňed'elství, v zimně*.
8. Respondent užil stejně jako u prvního textu, jednou české *ešče* (výslovnost typu *ešče* je u nás stále živá): *ešče třeba*.
9. Převládá znělostní asimilace regresivní: *gde, gdiš (7x), gdo, gdibi, ňegdi*.
Znělostní asimilace regresivní se projevuje i na švu slov: *but' sem, f podkroví, f čoudu, z mamkou, uš sem, uš sme, uš se, tet' sem, tet' sem, tet' poslední, z Davidem*.
Uvnitř slova a na konci slov: *bošskou, v Bliškovicích, fčera, na fsi, fstával, na hoňkoschofku, jakošto, na košofkách, nafš'eval, pozbirat, rát, sních, stofki, skusit, stuškovák, votpoledne*. Neznělá mezislovní znělostní asimilace se projevila ve spojeních: *uš asi, tet' hraju, tet' uš budu, tet' jedu, tet' uš vječinou, tet' máme, tet' bil*.
10. Artikulační spodoba: *d'ectví, pjecet, vječinou (2x)*.
11. Zjednodušování souhláskových skupin: *dicki, du*. Vynechání celé slabiky: *do Bud'ovic (2x)*.
12. Výslovnost *s*, za *c*: *do dvanásti*.
13. Rozlišení životnosti ve tvarech zde neprobíhá.
14. Zakončení instrumentálu plurálu na **-ma, -ama, -ima**: *s hračkama, mezi kravama, s ňima*.
15. Tvar zájmena osobního *ona* v instrumentálu: *s ňou*.
16. Zájmeno ukazovací *ten, ta, to* má některé tvary podle adjektivní deklinace: *do tejh dvanásti*.
17. Existenciální sloveso *být* má tvary *já su, ti seš*, zatímco pomocné má tvar *šel sem, šel si: sem (38x), sme (18x)*.
18. Zachování *-l* v příčestích se v několika případech vyskytlo: *řekl, nemohl* x použil ale i variantu bez *-l*: *moh*.
19. Směšování vzorů trdých a měkkých: *pul mňesicu*.
20. Tvrdá varianta, jde o vliv českého nářečí: *čtiri*.
21. Výslovnost v pobočné slabice: *sedum*.

PŘÍZNAKOVÉ RYSY JIŽNÍ PODSKUPINY

1. Příznakový rys jižní střmor. podskupiny, kde za *u* je *o* splývající ve výslovnosti s běžným *o*. Tento jev se u pana Robina ani u dalších z nejmladší generace neobjevil. Původní *y* (případně *i*) se mění v *e* splývající ve výslovnosti s původním *e*: Také tento jev u mladých lidí není obvyklý.

2. Soubor dlouhých samohlásek je opět tříčlenný *é, ú, ó* (*í* a *ú* se často zkracují): Respondent tento rys neprokazuje.
3. Výslovnost s protetickým *v-*: *votpoledne, vodešel (2x), vobor, voknu, vokno*.
4. Dloužení samohlásek před *-l* v přičestích minulých zkoumané texty neobsahovaly.
5. Úženi *é* v *í* je ve zkoumaných textech celkem časté (viz bod 1). Zúžené tvary se jednou objevily také zde v pádových tvarech adjektiv, zájmen a řadových číslovek ženského rodu v genitivu, dativu a lokálu singuláru: *tí ženski*.
6. Krácení samohlásek se zde objevuje ve zvýšené míře: viz body 4 a 5 (*chvilu, vajička*).

U tohoto respondenta se vyskytla slova z obecné češtiny a slangová. Robin se chce ještě někde *zašít*, tedy schovat se, v policejním slangu ukrýt se před stíháním, též před dohledem nadřízeného (J. Hugo, SNČ: 480). Zde to bylo myšleno jako schovat se do školy, aby ještě nemusel pracovat. Respondent nechtěl, aby se něco dozvěděla jeho matka. Prý by to *bylo v čoudu*. Dostal by důrazné pokárání, *dalo by to zabrat* a též *by to bylo pryč* (J. Hugo, SNČ: 96).

Robin se narodil a celý život žije v Lázu. Je mu 19 let. Jeho mluva je ovlivněna rodinným prostředím. Oba rodiče i prarodiče žijí od malička v Lázu a Robin od nich převzal spoustu nářečních rysů. Bohužel je nemám v rozboru všechny, protože některé se v textu nevyskytly. Protože ale Robina znám, vím, že jich ještě spoustu užívá. V největší míře se objevilo taktéž krácení (*ženski, nádobi*). Úženi v základech, které se objevilo u všech hojně (až na pana Františka) se zde také vyskytuje (*po celí opci*). Ve velké míře zůstává i u nejmladší generace diftongizované *ej* (*celej den*). Znělostní asimilace má velké zastoupení na začátku (*gdiš*) i na švu slov (*f čoudu*) i uvnitř slova (*nafšťevoval*). Výslovnost *mě* jako *mňe* je i u Robina (*v zimňe*). Asi u dvou slov nebyla provedena přehláska *a > e* (*truhlára*). Neprovedení přehlásky *u > i, ú > í*, (*prácu*) se objevilo vícekrát. U naší generace je to velmi používaný nářeční rys. Zjednodušování souhláskových skupin (*dicki*) a artikulační spodoba (*d'ectví*) patří k rysům velmi užívaným. Zakončení instrumentálu plurálu na *-ma, -ama, -ima* je součástí každodenní mluvy (*kravama*). Zájmeno osobní *ona* má v instrumentálu tvar *s ňou*. Pro jiné skupiny je to možná nezvyklým jevem. U nás v okolí se nad tímto tvarem nikdo nepozastaví a užívá ho většina lidí. Vliv adjektivního skloňování se projevuje ve tvaru *do tejh dvanásti*. Jednou se objevila výslovnost *s* za *c* (*dvanásti*). U jediného pana Františka bylo zaznamenáno *-l* v přičestích. U Robina jsem to zaznamenala také (*řekl*). Jak už jsem ale psala výše, jde o jev běžně užívaný. Vlivem českého nářečí použil tvrdou variantu číslovky

čtyři (*čtíri*) a výslovnost v pobočné slabice u čísla sedm (*sedum*). Z příznakových rysů zde zbyla výslovnost protetického *v-* (*votpoledne*). Úženi *é* v *í* se vyskytuje zejména v zakončení adjektiv, některých číslovek a rodových zájmen (*d'ectvi takovi normálňi, pjekní*). Zúžené tvary se jednou objevily také zde v pádových tvarech adjektiv, zájmen a řadových číslovek ženského rodu v genitivu, dativu a lokálu singuláru (*tí ženski*). Krácení samohlásek je opět nejhojnější (*řikali*).

4.3.2 Slečna Petra (23, Nové Syrovice)

1. Úženi *é* > *í*
  - 1.1 v základech slov: nevyskytlo se;
  - 1.2 v zakončení: *do jiniho prostřed'i, náki š'eňátka, svi hrački, púl šestí, takovi novinki*.
2. Nprovedení přehlásky *a* > *e*
  - 2.1 v základech slov: nevyskytlo se;
  - 2.2 v koncových tvarech: nevyskytlo se;
3. Nprovedená přehláska *u* > *i*, *ú* > *í*
  - 3.1 v základech slov: nevyskytlo se;
  - 3.2 v koncových tvarech: *nepamatuju, prácu, pracuju*.
4. Krácení samohlásek koncových tvarů se projevuje v hojně míře
  - 4.1 u substantiv
    - 4.1.1 v koncovkách: *v Bliškovících, nádobi, prostřed'i, po pokojich*;
    - 4.1.2 v příponách: *pracovník, pokojiki; na Havličkovu* (ulici);
  - 4.2 u adjektiv, číslovek a zájmen: *do jiniho, mali, maturitňi, naliti, do páti, podnikavi, první (2x), púl deváti, púl vosmi, sociálnich, takovi (2x), na tí, vot tí*;
  - 4.3 u zájmen: *se svim*;
  - 4.4 u sloves: *bidlim, citi, chodime, jezdim, mislim(2x), opcházime, rachňime. uklizim, vařim*.
5. Krácení samohlásek v základech slov se projevuje
  - 5.1 u podstatných: *v Bliškovících*;
  - 5.2 u sloves
    - 5.2.1 v základech na *-í-*: *citi, jit, nasňidam, neozivali, řict, uklizet, uklizim, utřrat, votpočíváme*;
    - 5.2.2 s jinou samohláskou: *pudu*;
  - 5.3 u jiného slovního druhu: *nejdil, uplňe*.

6. Střmor. nářečí mají pravidlem *é* na místě *ej*, ale mluvčí ze zkoumaných lokalit však často užili také diftongizované *ej*: *bejvat tam, celej život, celej pozemek, druhej stupeň, ekonomickej obor, jinej vobor, každej den, každej sme museli, minulej den, nejakej vírobek, ňákej rozruch, barák rod'inej, ten starej, na vejšku, obor zamňeřenej*.
7. Výslovnost *mě* jako *mňe*: *mňe (2x), mňeli (6x), zamňeřenej*.
8. Výslovnost typu *ešče* je živá, ale u respondentky nebyla užita. Oproti tomu užila české *eš'e*: *eš'te sem tam znala*.
9. Převládá znělostní asimilace regresivní: *gdiš (4x), gde, gdo, tagže (2x), skouška, skoušku, fšichňi, zd'elujeme*;
na švu slov: *v Bliškovcich, f prosinci, tet' se, vot školki, vot prvňi, vot třet'áku, vot srpna, vot září, vot sedmi*;
uvnitř slov: *blíska, na hotelofku, otpočinek, opcházime, tet'ka, votpočíváme, na základku*. Neznělá mezislovní znělostní asimilace se projevila ve spojeních: *tet' jako, vot osmi*.
10. Artikulační spodoba: *d'ectví, vječinou (3x)*.
11. Záměna *c* za *s*: *dvanást*.
12. Zjednodušování souhláskových skupin: *de, esi, kerou, menuje, prázňini, puđu, stávám* a vynechání celých slabik: *Bud'ovic, ňákí*.
13. V mn. č. příd. jmen a zájmen se zvláštní tvar pro životná jména neuchovává.
14. Existenciální sloveso být má tvary já *su*, ti *seš*, zatímco pomocné má tvar šel *sem*, šel *si*: *sem (25x), sme (16x)*. Jedenkrát varianta *semka*.
15. Substantiva a s nimi shodná adjektiva i zájmena mají instrumentál plurálu zakončen na **-ma, -ama, -ima**: *pod ňima, s pečovatelkama, s přátelama*.
16. Výslovnost v pobočné slabice: *sedum, sedumnáct (2x)*.
17. Typické zakončení 3. os. pl. indikativu prézenta sloves ve středomoravské skupině se projevuje i zde, zejména jako varianta: *propoušt'ijou, provád'ijou*.
18. Záměna *č* za *š* ve výslovnosti: *štvrt (3x)*.

PŘÍZNAKOVÉ RYSY JIŽNÍ PODSKUPINY

1. Úženi *é* v *í* je ve zkoumaných textech celkem časté (viz bod 1). Zúžené tvary se zde objevily ve zvýšené míře v pádových tvarech adjektiv, zájmen a řadových číslovek ženského rodu v genitivu, dativu a lokálu singuláru: *do púl devátí, do jiní třídi, do pátí třídi, vo púl šestí, v tí dobje, tí je dvacetpjet let, na tí diskotéce, do púl vosmí, vot tí púl vosmí, vo púl vosmí*.

2. Krácení samohlásek se zde objevuje ve zvýšené míře: viz body 4 a 5 (*se svím, bidlím*).

U slečny Petry se objevilo několik slov z obecné češtiny. Vypravovala, že jich na pokoji bylo sedm a *handrkovali se*. Dohadovat se, z německého *hadern* (J. Hugo, SNČ: 156). Tvrdila mi, že si nepamatuje první zábavy, protože všichni *byli nalití*, tedy opilí (J. Hugo, SNČ: 267). Také užila spojení *čuchli jsme k diskotéce*. Je to myšleno, jako dostali jsme chuť navštěvovat diskotéky, zkusili jsme to. Petra se svým přítelem *dělají okolo baráku*. V běžném kontextu se jedná o dům (J. Hugo, SNČ: 56).

Slečna Petra žije celý život v Nových Syrovicích. Její mluva nemá tolik nářečních rysů, které jsou typické pro naši oblast. Petra mluvila spontánně, a tak se mi podařilo zachytit alespoň několik zajímavostí. Tak jako u všech je u ní krácení (*jít, vařím*) a diftongizované *-ej* (*jinej vobor*) nejhojnějším jevem. Úženi *é > í* v zakončení slov má také své zastoupení (*sví hračky*). V několika případech, asi jako u všech, nebyla neprovedena přehláska *u > i* (*prácu*). Naopak ani jednou se u ní nevyskytlo nepřehlasované *a* (běžně se s ním ale setkáme). Ve velké míře je opět jako u všech užita znělostní asimilace regresivní v násloví (*gdiš*), na švu slov (*f prosinci*) i uvnitř slov (*blísko, na hotelofku*). Výslovnost *mě* jako *mňe* se i zde dodržuje (*mňeli*). Artikulační spodoba (*vječinou*), záměna *c* za *s* (*dvanást*), zjednodušování souhláskových skupin (*esi*), výslovnost v pobočné slabice ve výslovnosti (*sedum*) a záměna *č* za *š* ve výslovnosti (*štvrt*) je v normální běžné komunikaci obvyklým používaným jevem. Ve 3. os. pl. indikativu přezenta sloves se vyskytla varianta s *-ijou* (*provádijou*). S tímto jevem, i když nebyl u všech zaznamenán, se setkávám denně. Zakončení na *-ma, -ama, -ima* se i zde vyskytlo (*s nima*). Respondentka užila české *eště*, o kterém jsem se zmínila i u dalších dvou respondentů. V mn. č. příd. jmen a zájmen není zvláštní tvar pro životná jména. Z příznakových rysů se zachovalo pouze protetické *v-* (*vobor*). V hojně míře se krátí (*pracovník, pokojiki*). Úženi *é > í* zde bylo v několika případech (*ňákí štěňátka*), ale více se objevily zúžené tvary v pádových tvarech adjektiv, zájmen a řadových číslovek ženského rodu v genitivu, dativu a lokálu singuláru (*v tí dobje*). V závěru jsem zmínila několik nespisovných slov a obrátů, které respondentka použila.

4.3.3 Slečna Tereza (23, Láz)

1. Úžení *e > i*
  - 1.1 v základech slov: *lip poznali*;
  - 1.2 v zakončení: *gdejakí hry, harmonickí d'ectví, heskí spomínki, heskí počasí, jediní f čem, míčoví hri, malího dalmatina, k nějakí kamarádce, samí spomínki, sví d'ectví, trvalí bidlišťe, takí mám, takí nebil, takoví míň osobní, víkendoví večeri, žádní barijéri*.
2. Neprovedení přehlásky *a > e*: Respondentka tento jev neužila.
  - 2.1 v základech slov: nevyskytlo se;
  - 2.2 v koncových tvarech: nevyskytlo se;
3. Neprovedená přehláska *u > i, ú > í*
  - 3.1 v základech slov: nevyskytla se;
  - 3.2 v koncových tvarech: *pamatuju si* (2x).
4. Krácení samohlásek koncových tvarů se projevuje
  - 4.1 u substantiv
    - 4.1.1 v koncovkách: *domu, nádobi*;
    - 4.1.2 v příponách:
  - 4.2 u adjektiv a číslovek v zakončení: *bramborovím, fšedni, harmonicki, malího*;
  - 4.3 u sloves: *chodíme, mislím* (3x), *nehrají, vidím*.
  - 4.4 u příslovcí: *domu, takí* (2x).
5. Krácení samohlásek v základech slov se projevuje
  - 5.1 u podstatných jmen: *s hlinou, žilama*;
  - 5.2 u zájmen: *s nama*;
  - 5.3 u sloves
    - 5.3.1 v základu na -í-: *litali, podřivala, vim*;
    - 5.3.2 v základu s jinou samohláskou: *přetahnou, zůstávali*;
  - 5.4 u jiného slovního druhu: *lip*.
6. Střmor. nářečí mají pravidlem *é* na místě *ej*, ale mluvčí ze zkoumaných lokalit však často užili také diftongizované *ej*: *každej den, vimejšleli hri, žádněj špatnej zážitek*.
7. Výslovnost *mě* jako *mně*: *mňela* (4x), *nemňela, předmňetú, samozřejmňe, zapomňela*.
8. Převládá znělostní asimilace regresivní: *gdi* (2x), *gdiš* (11x), *gde*(3x), *ňegde, tagže* (3x), *fšichňi*(3x), *zděľujeme*; na švu slov: *f čem, f tom, f počtaťe, f pelechu, napříklat*

sme, po fsi, s čímš si, uš takoví, uš tam, vot šestí, tet' s d'eckama. Neznělá mezislovní znělostní asimilace se projevila ve spojeních: *neš já, aš uš bil, uš bili, uš učitelé, coš je, coš bila*; uvnitř a na konci slov: *docháska, ze fsi, heskí, s kníškou, s kamarátkou, napříklat, nejdříf, poblíš(2x), vottančili, vopčerstvení.*

9. Artikulační spodoba: *d'ectví (3x), mlačí (3x), nejvječí, f poctat'e, vječinou.*
10. Zjednodušování souhláskových skupin: *dicki (3x), spomínki, spomínku, vlasně.*
11. Výslovnost *s* za *c*: *dvanást (2x).*
12. V množném čísle příd. jmen a zájmen nemá zvláštní tvar pro životná jména.
13. Existenciální sloveso být má tvary já *su*, ti *seš*, zatímco pomocné má tvar šel *sem*, šel *sí*: *su (2x), sem (18x), sme (14x).*
14. Substantiva a s nimi shodná adjektiva i zájmena mají instrumentál plurálu zakončen na **-ma, -ama, -ima**: *s d'eckama, za kamarádama, s nama, návštevama, žilama.*
15. Typické zakončení 3. os. pl. indikativu prézenta sloves ve středomoravské skupině **se už zde neprojevuje**. Tvary jsou shodné s tvary v nářečích českých: *malujou se, vibavujou.*
16. Výslovnost spojovacího výrazu **aji** se v textu vyskytovala velmi často.

PŘÍZNAKOVÉ RYSY JIŽNÍ PODSKUPINY

1. Příznakový rys jižní střmor. podskupiny, kde za **u** je **o**, splývající ve výslovnosti s běžným **o**. Tento jev se u slečny Terezy ani u dalších z nejmladší generace neobjevil.
Původní **y** (případně **i**) se mění v **e** splývající ve výslovnosti s původním **e**. Stejně jako u ostatních z nejmladší generace je tento bod bez příkladu.
2. Soubor dlouhých samohlásek je opět tříčlenný **é, á, ó** (**í** a **ú** se často zkracují): slečna Tereza také taková slova neužila.
3. Výslovnost s protetickým **v-**: *vot, vottančili.*
4. Dloužení samohlásek před **-l** v přičestích minulých zkoumané texty neobsahovaly.
5. Úženi **é** v **í** je ve zkoumaných textech častější (viz bod 1), zejména v zakončení adjektiv, řadových číslovek a zájmen s deklinací adjektivní, tvrdou.
6. Zúžené tvary se objevují také ve dvou případech v pádových tvarech adjektiv, zájmen a řadových číslovek ženského rodu v genitivu, dativu a lokálu singuláru: *vot šestí třídi, z tí dobi.*
7. Krácení samohlásek se zde objevuje ve zvýšené míře (už ale ne v takové jako u předchozích dvou textů): viz body 4 a 5 (*s nama, žilama*).

Slečna Tereza neužívala nářeční slova, ale slova z běžné mluvy. První spojení, které užívala, je *lítali jsme*. Znamená to běhat, toulat se někde (J. Hugo, SNČ: 234). Tereza byla ráda, když *vyštrachali* nějakou starou hračku, tedy s obtížemi ji našli (J. Hugo, SNČ: 470). Když je hnusně, ráda *vegetí*, neboli odpočívá (J. Hugo, SNČ: 447). Zde to bylo ve smyslu užívat si volna, *flákat se*. Když přišla pozdě, *dostala zaracha*, domácí vězení, zákaz určité činnosti. Tradovalo se, že jde o slovo, které se rozšířilo ze Slovenska, pak by mohlo být z maďarského „zámek u dveří“ (J. Hugo, SNČ: 479). Jednou, když přišla domů, pes nebyl v *pelechu*. Hanlivé označení pro postel, lůžko, ale zde bylo na místě (J. Hugo, SNČ: 304).

Slečna Tereza se narodila v Lázu a je studentkou vysoké školy v Brně. Je zvyklá jak ze školy, tak od rodičů mluvit spisovně. Text nemá tedy tolik nářečních rysů. Některé vymizely úplně a některé užívala, ale v menší míře. U slečny Terezy je oproti ostatním respondentům častější úžení *é > í* (*gdejakí*) než krácení (*vim*). Druhým nejčastějším jevem, který užívala, je znělostní asimilace (*gdiš, f čem, docháska*). Diftongizované *ej* (*každej den*) se objevilo asi ve čtyřech slovech. Přehláska *a > e* se neprojevila. Výslovnost *mě* jako *mňě* (*samožřejmňe*), artikulační spodoba (*mlačí*), zjednodušování souhláskových skupin (*dicki*) a instrumentál plurálu zakončený na *-ma, -ama, -ima* (*s d'eckama*) byly užity přiměřeně. Dvakrát se objevila výslovnost *s*, za *c* (*dvanást*). V mn. č. příd. jmen a zájmen není zvláštní tvar pro životná jména rodu mužského. Typické zakončení 3. os. pl. indikativu přezenta sloves ve středomoravské skupině se u Terezy neprojevuje. V textu nesčetněkrát zazněl spojovací výraz *aji*. Z příznakových rysů zůstalo pouze protetické *v-* (*vot*), krácení (*žilama*) a úžení *e > í*, zejména v zakončení. Zúžené tvary se objevují i v pádových tvarech adjektiv, zájmen a řadových číslovek ženského rodu v genitivu, dativu a lokálu singuláru (*z tí dobi*). V Terezině slovníku nebyla nářeční slova.

1. ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, které nářeční rysy se u nás, v jižní středomoravské podskupině ještě zachovaly, dále zaznamenat ústup některých specifických prvků a všimnout si inovací, pronikajících do nářeční mluvy z české nářeční skupiny v užším smyslu a vlivem médií. Pomocí přepsaných textů z nahrávek jsem poté mohla zjistit rozdíly mezi třemi generacemi (nejstarší, střední a mladou).

V praktické části byl splněn hlavní cíl mé práce: seznámila jsem čtenáře se základními údaji o obcích Láz a Nové Syrovic, pověstmi a památnými místy z těchto obcí. Dále jsem se zabývala národním jazykem a nářečními teritoriálními, podala jsem přehlednou charakteristiku středomoravské skupiny. Nakonec jsem podrobněji popsala rysy jižní středomoravské podskupiny.

Výzkumná část bakalářské práce začínala vždy přehledem hláskoslovných a tvaroslovných prvků, které obsahovaly texty jednotlivých respondentů. Mým poznatkem z této části bylo zjištění, že čím byli lidé mladší, tím méně nářečních rysů se objevovalo v jejich mluvě. Důležité také bylo, kde od mala žili a jaké měli zaměstnání nebo vzdělání. Jako přínosné hodnotím texty získané z nahrávek rozhovorů se starší generací v Lázu. V nich je obsažena ještě řada nářečních prvků. Myslím, že se mi podařilo zachytit, jak se liší mluva i podle stupně dosaženého vzdělání.

Respondenti pocházející z Lázu si uchovali více nářečních rysů než respondenti z Nových Syrovic (a to platí u všech generací). Také jsem si všimla, že vysokoškolsky vzdělaní lidé užívají nářečních rysů méně.

Nyní se zmíním o rysech, které mě zaujaly u nejstarších respondentů a které se u střední generace téměř neobjevují. U mladých se s těmito rysy nesetkávám vůbec. Na prvním místě uvedu diftongizaci **ú** > **ou** a následnou monoftongizaci **ou** > **ó** v základu slov (*kósek špagátu, s vnóčkem, bili skóški, slóžili zme, pót*) i v zakončení (*jednó za rok, sem mňel celó trojku, takovó hrst'ovačkó*). Diftongizaci **y** > **ej** a následně monoftongizaci **ej** > **é** jsem v textu našla častěji v koncových tvarech, méně v základu slov (*to uš sem bil vođrústlé, řiđičské prukas, téden*). Běžná celočeská změna dlouhého **ó** > **uo** > **ú** (psaného **ů**) se projevuje někdy i u zdloženého **ó**, které se mění také v **uo** > **ú** (*vođrústlé*). V pádových tvarech dochází ke krácení dlouhého **ú** (*u počítaču*). Pouze u starších mluvčích je měkké skloňování substantiv se základem na **-s**, **-z**, **-l** (*v Lázi, dat kozi, po školi*). Pouze v jediném dokladu jsem našla vkladné **-e-** (*se zametel dvúr*). Další zvláštností je užití starého **genitivu záporového** (*hraček nebilo*).

Jen u starší generace lze slyšet typické zakončení sloves ve 3. osobě singuláru indikativu přezenta (*sed'ijó, slavijó; vyrábijou*). Slova s neprovedenou přehláskou *a > e* a *u > i* jsou také častější u nejstarší generace (*ned'ela, večer'a; práca; naháňel ju; chvílu, v ned'elu*). Nejstarší generace si zachovala nejvíce příznakových rysů. Ty, které zmíním teď, jsou pro nejstarší respondenty typické, ale u mladších už ubývají a mizí. Pětičlenný soubor krátkých samohlásek včetně samohlásek *e* (za *y*, též za *i*) a *o* (za *u*), které se ve výslovnosti většinou neliší od původních samohlásek *e, o* (*bela, vetvářel, se to točelo, to* (tu) *sem vot šest' let viksoval*). Soubor dlouhých samohlásek je tříčlenný, *é, á, ó* (*téden, kósek, nevid'ijó*).

Mluvčí střední generace už mají méně nepřehlasovaných slov se zachovaným *a, u* (s *kámošama, na televiz'u*), chybí monoftongizace *ou > ó, ej > é* a z příznakových rysů změna *y, i > e, u > o*. Občas použijí i typické tvary sloves ve 3. osobě množ. čísla, času přítomného, způsobu oznamovacího (*vid'ijou*).

Nejmladší generace mluví s ještě nižším zastoupením nářečních rysů (nepřehlasované tvary se vyskytly výjimečně (*sourozenca, na truhlá'ra, chvílu, prácu*). Slovesné tvary s variantou *-ijou* se vyskytly (*propoušt'ijou, provád'ijou*). Vůbec jsem nezachytila ani monoftongizaci *ou > ó* ani *ej > é* a už vůbec ne příznakové rysy jižní podskupiny kromě užívání protetického *v-* před *o*.

Společné všem generacím je krácení samohlásek v základu slov i v zakončeních (*dož'inki, bezvadni, k Dubskum, bidlim*), dále pak úžení *é > í* (*takovi hluki, bilo to heskí, krásní d'eři, docela d'esní*), protetické *v-* (*voba, vokolo, vo'ehotněla, vokukovali*), asimilace regresivní a neznělá mezislovní asimilace (*neš že, uš jako, tet' máme, vot osmi*). V pádových tvarech adjektiv, zájmen a řadových číslovek ženského rodu v genitivu, dativu a lokálu singuláru se objevily ve zvýšené míře u nejmladší generace zúžené tvary (*do jiní třídí, vo púl šestí, tí je dvacetpjet let, na tí diskotéce, v tí dobje*).

V tvarosloví se u přídavných jmen a zájmen nedodrhuje rozdíl mezi mužským rodem životným a neživotným, zato koncovka *-ma, -ama, -ima* v sedmém pádě množ. čísla je všeobecně užívaná (*s hračkama, mezi kravama, s ňima*).

Rodové zájmeno tvrdé *ten, ta, to* se přiklání k měkké zájmené deklinaci (*teho, v tem*), zájmeno 3. os. ženského rodu v 7. pádě má tvar *s ňou*. Existenciální sloveso *být* má tvary *já su, ti seš*, pomocné sloveso tvar *šel sem, šel sí*.

Práce by mohla být zajímavým přínosem pro každého čtenáře. Mohu říct, že rozhovory s respondenty mě zaujaly jak po stránce obsahové, tak po stránce jazykové. Náročný byl přepis nahrávek fonetickou transkripcí, vyhledávání a třídění nářečních rysů, i

když pocházím z této oblasti. Doufám, že moje práce se stane dílčím příspěvkem ke zkoumání současné nářeční situace ve středomoravské nářeční skupině, konkrétně její jižní podskupině.

5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A OSTATNÍCH ZDROJŮ

KNIŽNÍ PUBLIKACE

BALHAR, Jan – JANČÁK, Pavel. *Český jazykový atlas 1*. Praha: Academia, 2002 (dotisk, vyšlo 2003). 1. vyd. 1992.

BALHAR, Jan – JANČÁK, Pavel. *Český jazykový atlas 2*. Praha: Academia, 1997.

BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 3*. Praha: Academia, 1999.

BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 4*. Praha: Academia, 2002.

BALHAR, Jan a kol. *Český jazykový atlas 5*. Praha: Academia, 2005.

BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972.

BOGOCZOVÁ, Irena. *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009.

ČIŽMÁROVÁ, Libuše. *Jazykový atlas jihozápadní Moravy*. Brno: MU, 2000.

HUGO, Jan. *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. 3., rozšířené vyd. Praha: Maxdorf, 2009.

KARLÍK, Petr – NEKULA, Marek – PLESKALOVÁ, Jana. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002.

LAMPRECHT, Arnošt a kol. *České nářeční texty*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství Praha, 1976.

MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého a slovenského*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1957.

PRAVIDLA PRO VĚDECKÝ PŘEPIS DIALEKTICKÝCH ZÁPISŮ, Věstník České akademie věd a umění. 2. vyd. Praha 1963–1968.

SVOBODA, Oldřich – VOMÁČKA, Miroslav. *Nové Syrovice v obrazech*. 1. vyd. Brno: Vydavatelství F. R. Z. agency, 2010.

KRONIKY

Kronika naší obce, 1956–1978

Kronika naší obce, 1979–1990

Kronika naší obce, 1927–1955

Myslivecká kronika, 1979

Z dějin obce Nové Syrovice, 1945

INTERNETOVÉ ZDROJE

Wikipedie-otevřená encyklopedie. 2013-04-10. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Moravsk%C3%A1_n%C3%A1%C5%99e%C4%8D%C3%AD.png

Oficiální web obce Láz. 2013-02-08. Dostupné z: <http://www.obec-laz.cz/o-obci/ds-50/p1=52>

Ústav sociální péče Nové Syrovice. 2013-02-08. Dostupné z: http://www.uspnovesyrovice.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=200099&id=1001&p1=52

PŘÍLOHY

5.1 TEXTY

PAN JAROSLAV, 15. 12. 1954, LÁZ

A: Jaké bilo Vaše zaměstnání?

B: Vopravář zemědělských strojů, jinak celý život sem dělal zemědělství. Jináč mňel sem dva sourozence v Lázi, gde sem se aji narodil.... Dva sourozence, no a děctví sem mňel já mislim dobri. Do školki zme chodili, začala školka a já si mislim, že zme lepči děctví nemohli mít, jak zme mňeli. Kravi zme chodili past, brambori se pekli na laři, to žadni děti neska tahle nemaj. Viš, co to bilo za mládí, diž fšechni děcka bili na fsi? Fšechno se to zhánelo na fsi, hrálo se na hoňički, na schofku, fšelijaki kravini. To mládí bilo mislim nejlepší, protože dneska ti děcka nič s toho nemaji. Dneska je jenom internet a nič jiniho nevidíjó, nič jiniho neđelaji neš sedíjó u počítaču. Já sem přišel ze škole, praskl sem kabelu za vrata a odvazal kravu a mazal s ňou na pastvu pjekně.

A: Mňeli ste nějaké hračky?

B: Tak já sem žadni hračky nemňel, já sem si dělal hračky sám, sem vetvářel...zme zebrali ňegde, já nevím, spadlo třeba z mlátíčky takovi zubati a kósek klacku do toho a uš sem bjehal po dvoře a vrčel, vono to dělalo, viš dráški takovi v zemi, se to točelo a na to kósek špagátu a k tomu vozejk ňákej, špalik uvázal a... No za mňe hračky nebili. Potom, gdiš třeba uš sem bil v ti školce, tak jako pamatuju uš, ale to uš sem bil vodrustlé, viš co. Tenkrát koupila matka ... to bel trakturek, takovej plechovej, přesně takovej, jak teř virábijou... no, ale to bilo, já nevím na tu dobu, to sem ani nebral, to bilo jenom doma. Děcka si hráli hlavně na vsi, na dvoře, ti říkam jak bilo, v leťě vůbec, to zme bili na koupání, venku se jenom na boso bjehalo.

A: Mňeli ste nějaká zvířata?

B: No, doma bilo fšechno. No tak, aha doma zme museli každej ... já nevím ... každej tejden, v každim případě se zametel dvůr, vot stodole dólú. F sobotu skrátka, sobota bila na to, abi se to zametlo. No brambori se přebírali na podzim, každej den se vařili prasatum, obírali se klički z brambor.

A: Kam ste chodil do školki a školi?

B: Ta školka, já si mislim, že za mne to nějak začlo, že školka nebejvala. V Lázi tenkrát to nebila školka, to bila jako, jako... družstevníci viš...jako založili društvo a ženski co chođili do práce do društva, tak jako jedna potom jim to hlídala ve fsi jo, to bel takovej jako začátek školki nebo něco. Já už sem ale chođil do Sirovic, tam na faře, tak tam bejval doktor a školka mateřská.

A: Do školi ste chođili pješki?

B: No jeje, gdepak autobus, do Sirovic určit'e se chođilo. Po školi musels obejit ten dobytek, tu kravu tu sem musel napást nebo přebrat brambory. Matka chođila do práce že jo a d'eda taky – táta – ten přece pracoval v društvtje. Bábička bela f kraviše a táta jezđil traktorem. No a po základce sem chođil do zemědělskiho učilišće. To bilo jako zase vod društva viš, vod... No to društvo vlasně mše nechalo viučet na družstevní nákladí. Tam to bilo taki bezvadní. Já sem vlasně nebo mi rodiče to nestálo aňi deset haliřu. Já sem tam se přihlásil, to bilo v Buđovicich, tam jak uči taťka, dóle na ti křižovatce zme mñeli d'ilni. No a to mi dali modráki, boti jo co mi oblikli tam, svačini sem dostával, vobjedi sem dostával a co bili na tom internátu, tak to nevim, jak to mñeli. Jesi něco připláceli viš za ten noclech.

Tet' sem mñel celó trojku, jako řiđičské prukas, to máš vlasně viuční list celé. Hmm...motorku, pionira, auto osobní, auto nákladní a ten traktor – fšechno zadarmo. Mám i svářečski skóški na eletriku, na plin.

A: Jak ste se chođili jako mladí bavít?

B: No to aš pag gdiš zme vodrustli trošku. Na zábavi ja mislim že vot takových patnást'i let. A to jenom tadi doma, v Lázi bili třeba náki dožinki, tak to zme voblizali. Potom od patnást'i, kór jak bili skóški na pionira, to už se potom vitloukalo, každou muziku. Do ti buđovské škole to fšechno se odehrálo na fsi. No gdibis vid'ela, jak me zme tomu říkali, hm... na most'e bili sádrovce takovi jo, to se nás šest sešlo a hrali zme hru takovou. Nevim jak zme to tenkrat menovali, no ale furt se hralo jenom venku.

A: Jak ste se seznámil se svou ženou?

B: (smích). To viš, že si to pamatuju, pamatuju si to dobře. To sem vlasně už vot šest'i let viksoval. No tak vona je vo dvje leta mlačí, tetka Dvořáková je její sestra vlasně no a já sem bil zbojník. Na ledě zme bruslili nebo toto a voňi gdiš tam přišli žabi, tak zme je viksovali jo, gdiš tam překáželi. Take už sem ju nahánel vlasně vot školke, vot školních let. Vzali zme se aš sem přišel z vojni, to mi bilo asi jednadvacet. Vojna bila taki viborná, tam sem bil u

peesákú na hranicich na Šumavje, nebila to taková šaškárna jako u armády. Mi zme mňeli službi a slóžili zme, a gdiš sis votslózila tu službu, tak už si t'e pak ňigdo nefšimal. Prvního púlroku gdiš bilas mladá, tak se d'elali rajoni jo, to se uklízelo a pak gdiš už mňelas rok votslouženej, tak už si t'e ňigdo nevšiml, muselas teda jen každej den slóžit. A tam na tí Folmavje tam to bilo nádherní, tam to bilo dobri vopravdu.

Gdiš sem choďil pak do práce doma, to už bilo špatní. V tom zemňed'elstvi se d'elalo málo akorát přez zimu. Ráno zme choďeli na sedmou a ve tři se šlo dom a jinak celej rok v sezóne sem jezďil na traktoru, tagže já sem choďel pozďe dom. Zemňed'elstvi to je jako špatná práca. No... špatná...mňe to bavilo jo, dokud sem mňel zdravi, ale ten čas tam nebil skrátka zaplacenej. To co se tam vodbilo času...

Jinak t'i lid'i šli dohromadi, to bila jiná doba. Ted' jak sem doma, tak to je pohroma, ležim na divaňe a fšechno mňe boli (smích). No, co chceš d'elat no... Bavi mňe mislivost samozřejmňe. Z d'edem tudle tvim jak mužú tak vodjedu k ribniku a v přirod'e mužú bejt furt že jo.

A: Jak ste jako zemňed'elci slavili dožínki?

B: Já nevim, dožínki se jako slavili aji podňikovi viš jako v tom družstvje. No ale to bela pohroma dožínki se slavili, gdiš zme tam bili fšichňi, to nás belo dvaadvacet, to belo vosm sudú piva. Bastl hrál na harmoniku, tam mňel kapelu. No ale to belo jedný za rok, že jo. Ve vsi se taki slavijó dožínki, akorát spíš to belo vo to lepši, gdiš se jezďelo s koňima. To tis choďila jako kluk – muselas choďet – to kombajni nebili, že jo...to sekli takovó hrst'ovačkó ... a d'elali snopki a s toho se stavjeli bubáki jo... no a ti bubáki jinač s pole se sváželi do stodol s koňima. No tak já jako kluk sem musel s t'ím kočím, gdo mňel ti koňe téden jezďit na to pole, to bilo vjetšinou vo prázňinách, to tak sem téden na tom poli popojížd'el a von mi potom na dožínki pučil koňa. No ale já sem toho moc nenajezďel, protože mňe ta ludra zhodila, šlápl mi na nohu ešťe, žebrák jeden.

V zimňe potom to bilo ve stodolách, aš do střechi bilo snopku. No a v zimňe gdiš zamrzlo potom, na ten mlat postavili mlát'ičku a ti snopki mlát'eli.

A: A co napříklat Velikonoce?

B: No choďelo se vrkat. Akorát, že nám do toho ňigdo nekecal. Gdo choďil do pátí třídi v Sirovicích, ten bil pantafir. To ale nebil, že choďili žabi s d'eckama. Tagže to neňi jak ted', gdi choďi d'edoušek s vnóčkem a nadává jim, že mu dali vo vejce miň. Těch peňes se nedávalo, to t'i dali třeba pjet'ikorunu. Ale zase choďili celi parti, ne jak ted'.

V Lázu bidlim celé život no, vod roku 1954, gdi sem se v Lázi narodil.

PANÍ MIROSLAVA, 21. 3. 1952, LÁZ

A: Jaké bilo Vaše zaměstnáni?

B: Tak já sem v duchodu, viučila sem se pánskou krejčovou, pak sem bela okolo roku na mateřský dovolení. Hm... pak sem dělala dvacetsedm let v drubežářskejch závodech v Budějovicich.

A: Jaké bilo vaše d'ectví?

B: No, mňela sem jednu sestru, Hanu...(pláč)...vechovávali nás rodiče, take sem choďila v Lázi do školki, teť tam bidlijou Kocábovi. A dřif tam bejvala náká hospoda mislim, a taki zme tam choďili do školki, paňi učitelka bila jako paňi Nejedlikova Marije. No a pak zme už choďili do školi a ta školka nevim ale, jak tam dlouho bela, tam v ti Kocabovi chalupje.

A: Mňeli jste nějaké hračky?

B: Hrački, dřěče zlati, hraček nebilo, protože naši stavjeli a tak náká panenka bela to je samozřejmí, ale náki velki hrački kostki a já t'i aňi nevim, nákej kočárek taki bil, ale žádná velká sláva. No a hlavně zme si hrali doma, jako dřeti zme bili hlavně doma a gdiš už sme bili vječi, tak zme choďili na náves, tam se říkalo ve Štvrtce, teť je tam hospoda u Havelku a tam bíval plácek a tam zme se schazivali na takovim malim hřišťatku a skrátka celá náves, dřecka. Tam zme si hrávávali.

A: Kam ste choďila do školki a školi?

B: Do školi sem choďila do Sirovic vot první do pátí třidi a pak zme jezďili do Budovic. Do školi zme choďili vokolo našejch, tady tekla struha, muj švagr teť, nas dicki se sestrou strčil do struhe, mi zme přišli dom a obje zmáčení punčocháče. Mamka je chitla, nesla je k Dubskum a povídala: „Terka, podívej se, co ten tvuj kluk uďelal!“... a nakonec se vzali. (smích). Hele po školi zme normálně museli uklidit, to jako se muselo, klikli se lešťili, holka to už se teť tak aňi neděla. No a na dvoře zme mňeli kraliki a slepice, něgdi zme mňeli i husi, ale ti moc ne. Choďeli zme na klaski, gdiš se poseklo pole, tak ses sbalila a šlo se. Gdiš se brambori sklidili, šlo se po překopáfce. Dneska se to veme kombajnem a je to. A jinač, gdiš sem uďelala základku, tak sem šla na tři leta se učit do učeňi do Třešće na tu panskou

krejčovou. Tam zme bejvali tejden na internát'e dicki a potom zme beli tejden v Bud'ovicich na praksi. Pak sem rok šila, no a pak sem šla na mateřskou.

A: Jak ste se chod'ili jako mladí bavit?

B: Chod'eli zme na zábavi, na plesi, ale celá parta, to bela sranda dicki a f sobotu v ned'ělu teť d'ěcka sed'ijou u počítaču a to mi zme se sešli na náfsi a šli zme celá banda k Háju. Viš gde to je u Háju ne... .. tam zme si sedli a řehtali zme se. Koupat zme se tam chod'ivávali, tam to belo nejlepši. No a zábave bejvali na fsi, tam se udělal parket, na vlečce sed'eli muzikant'i, ta se vopentlila stromečkama, břískama, kolem parketu se dali břiski. Mňe se to libilo vic jak teť, to t'i muži říct.

Take sem chod'ila do tanečnich, šati sem mňela, jako dneska bi si to nevzali aňi na masopust. Ale natancovala sem teho.

A: Jak ste se seznámila se svým manželem?

B: Se svim manželem sem se seznámila na svadbje, to sem bela svi kamaratce, to bela jako cera vod maminčini sestřeňice. Tak já sem šla jako vot nevjesti a za družičku ji a muj muž šel vot žeňicha za mládenca. No a tam zme se jako seznámili a mňe se vubec nelibil. Von bil v ti dobje na vojňe, von bil vostřihanej, von bil uplňe hroznej. A von furt za mnou a já sem mu ut'ikala. A von bil na vojňe v Jemici viš a kamaratka tam mňela taki sviho kamarada, Káje Nezbedoviho nákiho. A jedná mi povidala : „Hele dneska s tebó nejdu na ves, já jedu za Kájem“.

No a já sem jela s ňou, no a tak von tam přišel a zme spolu uš jednašřicet let a máme tři d'et'i a devjet vnoučat.

A: Jak vipadal Váš pracovní den?

B: No Veru, to se aňi neptej...Fstavat ráno, vo pjet'i uš jel autobus, no a přišla sem z práce a do štvrt na tři bela pracovní doba a to viš d'elala sem v drubežářskejch, každou chvilu sem přišla dom třeba vo šest'i a nebo se přišlo dom po třet'i hodiňe. A teť se muselo uvařit na druhej den, s d'eckama napsat ulohi.

Teť v duchodu, to si uživam, stavame vo vosmi, náká ta zahrátka, s ženskejma do hospodi chod'ime, ruzni aktiviti d'elame. Jako teť se mi to libi, gdibi se ten čas chcel zastavit.

A: A co Vaše vikendi?

B: No, vo vikendu držim vikend. (smích). Gdiš potřebuju si ud'elat ned'elu ve fšedňi den, tak si ju ud'elam ve fšedňi den. Jináč ráda pečú, sem tam neco ušiju a jako tet' hodně pečú no. Peču aji pro lid'i, gdiš potřebujou.

A: Gdiš se blíží ti Vánoce, jak je trávíte?

B: No, už je uklizino na Št'edrej den. Vo pjet'i je večera, d'elá se kapr a bramborovej salát a bidlim doma s cerou. Fšichňi se sejdem dole u mne a každej rok se večeri u nás dole, pak se u stromečku fšechni darki rozd'eljou. Pak se třeba pod'ivame na nákou pohátku a potom se de na pulnočni, tadi bejva vo desit'i hod'inách. Potom pusťime ještě chvilu televizu a jde se spat. Tet' sou teda ale pohátki lepši, voňi teda sice furt ti stari poušťijou ale za nás to jako nebelo ti pohátki takovi.

A: Dodrží se v obci nějaké tradice?

B: No, máme tadi masopust, pak choďime na maškarňi po fsi, potom se d'elá maškarňi bál, d'eláme ze sebe šaški. Potom je tade pót', tak se taky účastňime. Gdiš má něgdo s toho našeho babince narozeňini, tak se sejdem a dáme kitičku. Jezďime i na koncerty a divadla. Zme spokojeni, jenom to zdravičko, abi nám sloužilo.

Mi se dřiv schazeli celá banda d'ecek v pátek a d'ělali se vjence na dožínki. Do pulnoci se pletlo a pak zme d'ělali vostudo po fsi. Takovejch vostut zme nad'ělali. Třeba na čarod'ejňice se scházelo Na hólehli se říkalo, ale belo to jako takovi nějaki jinak, neš je to tet'.

V Sirovicich bidlim pjetatřicet let, jinak zme bidleli v Lázi.

PANÍ MARIANA, 1940, NOVÉ SYROVICI (PŮVODNĚ JIHLAVA)

A: Jaké bilo Vaše zamňestnáňi?

B: Viučila sem se prodavačkou a do vosmnást'i let sem prodávala tekstil. Coš mne bavilo, v osumnásti letech sem se provdala a po roce se nám narod'il chlapec, za štyři další a mňela sem práce aš nat hlavu. Gdiš kluci vodrustli, tak sem začala choďit do lesa, protože sem si vzala hajního. Nic jiního nezbívalo neš choďit do lesa, že jo. Na samot'e se mi libilo, ale na stáři už bech tam bejt nechcela. Kluci tam nemňeli tejh kamarádú, voni si umňeli vihlat, voni se tam bavili.

A: Jaké bilo vaše d'ectví?

B: No, d'ectví sem prožívala, to bilo ve válce. No ale to sem jako nepozorovala, že žiju ve válce. Človjeku dva roki, tak neviš, že bis mohla žít jinač. Mňela sem bratra vo dva roki mlačího a vo toho sem se musela starat. F šesti letech sem šla do školi, což se mi aji docela libilo.

A: Chod'ili ste si hrávat ven?

B: No jeje, to sme mňeli lepší jak vi. To se sešlo pul fsi, vobičejně večer, tak vo sedmi hodinách v le'e. Mi sme museli fšichňi dělat, i ti starší. Z balonem se hralo, kulički se hrali, skovávačka, to se prolejšalo takovejma starejma uličkama. Moc sme hraček nemňeli, to se ud'elalo... z vařečki se ud'elala panenka, že sis namotala kousek hadru na to, voči a to...mňelas panenku. Kluci taki, gdepak auťička, to nebilo možni.

A: Jak ste se starali o dobitek?

B: No, jak bich to řekla...Husi sme v prázňinách do večera... ti se pásli, abi zbytečně doma nežrali, no a to se sešla pomali pul fsi. Mi si hrali ze švihadlem, z balonem, v mezách sme třeba pokojički d'elali z hlini. Mezit'ím ses vykoupala taki v ribňiku. Sebou sis vzala skleňicu vodi, dva krajice chleba, něgdi byl suchej, něgdi namazanej. Bráchu sem musela vopatrovat. No a to ťi musim říct. To se chod'ilo k sedlákovi. Snopki se d'elali, ti se museli přenášet, no vona to bila hrst'ofka – taková mašina, kerá na'delala hrstky s toho vobili, no a srpem se to podebralo a přenášelo se to na špagát a zavázalo no a pak se d'elali kopki s ťech snopú. No nebil nigde vejďelek velikej, ve Stonařovje bila taková továrna, tam se pletli ponoški. Valchovaňi se tomu říkalo. To bil takovej velkej stroj. A já sem mamince nosila f poledne vobjet. Tak se žilo. Ťi říkam voblečeňi : jedna sukňa, dvoje boti, jedni punčochi. Pak sme mňeli takovi hluki a tema se teda jezďilo po tech kopečkách. To bil hlahol.

A: Nějaká spominka, co Vám utkvjela?

B: No jakej bich mohla mit zážitek, čoveče. Vono toho třeba je vic, ale já uš sem stará. (Nemohla si vzpomenout).

A: F čem spočívala práce v lese?

B: Tak to začalo na jaře, se sázeli stromki, jak potom začla rust tráva, tak se vokolo tech stromú musela žnout. Na podzim se zase ti stromečki museli vošetřovat. Bila nás tam parta, no bila to sranda. Fšecko okolo hájenki bilo moje, tak sem se musela starat i doma.

A: Mňeli ste zabijački?

B: No jejej, na ti se ťešil gdegdo. Celá familija. Naši kluci říkali:“ A mamko, bude zase ten velkej vobjet. „To se fšecko maso vitahlo na stul, kdo chcel co, tak si vořezával.

A: Chodřili ste se řekam bavít?

B: No vot řech štrnášři uš sme chodřivali k muzikám. To bila muzika, tancovačka. Vo pouřich. Plesi teda taki bejvali.

A: Co d'eláte ráda ve volnu?

B: No tak volna mám málo. Mám ráda kiřički, pleteři. Pletu ponoški. Vnoučatum pletu ponoški, protože je zabou nohi. Neš já fšechni vopletu, to je pětadvacet pářú. Mám ráda pejska, kořičku, tak se s řema taki vibavuju. Mám pořát vokolo řnich práce. Musíš vot rána do večera pořát řneco d'elat. Jinak večer se d'ívám na televizú. Já potřebuju pohib, vokolo kitek, teř jich mám v garáži naskládanejch. Neš já je fšechni zaleju, popovidam si s řema.

A: Co biste mi řekla k Vánoćum?

B: Dřif sme dárki moc nemřeli. Vjeřilo se na Ježiška. Hnet vedle chodbi bil chľíf. A gdiš se po večeri zebrali zbitki, řákí jabľičko, tak se šlo kozi dát, prasetři se tam hořilo vánoćki kousek. No slepicém tem se to dalo neš šli seřet. No a meziřim co sme bili v tem chľivje, tak se chystali dárki pot stromek. Prvři panenku tu sem dostala, gdiš mi bilo sedm let. Nebilo přepichu, ale bilo to heskí.

V Sirovicich řiju 43 let.

PANÍ JITKA, 1983, TŘEBÍČ

A: Současné nebo minulé zamřestnáři?

B: Teř sem současře na mateřski dovolení. No přet mateřskou sem d'elala v kartonáři u Šřepanovskího, tagže pudu se tam po Novim roce zeptat, jesi mře vezme spátki.

A: Vaše d'ectví?

B: No, tak moje d'ectví bilo já si mislim, že krásni, mám sestřu Jiřku a bráču Luboše. Voba dva sou starři. Gdiš sem bila vlasře nejmlači, tagže mře pořát votstrkovali, ale bráča si potom chodřil s kámošama ven, tagže sem bila doma ze ségrou. Do školki sem chodřila do Litohoře, a potom vot páří řřídí sem přestoupila do Budřovic. Po základňi škole sem nastoupila na odbornou školu, obor dámská krejčová.

A: Co ste dělala po škole?

B: No, tak prvé sem si musela udělat úkoly. A jág bilo potřeba, tak sem uklidila nebo sem se snažila vařit. V zimě sme chodili bruslit na náš rybník a třeba gdiš už sme se dlouho nevraceli, tak třeba mamka se jela podívat gde sme.

A: Máte nějaký zážitek?

B: No to bilo v Litohoři, nevím kerá třída, a vystupovali sme na... jejdámáne... to bilo... nějak pro maminky... MDŽ se to menovalo. Tam sem spivala, tancovali sme. Na to si spominam, že to bilo krásní. Nebo karneval, gdiš bil.

A: Jak ste se chodila bavit?

B: No, na střední sme chodili z holkama třeba na kafičko nebo na limču. A jinak sme jezdili třeba na zábavu. Můj brácha už je starší, tagže už mňel řidičák. No a můj kámoš, to sme bili něgde na plese mi říkal, že bi se mnou chtěl jeden kluk chodit. A já říkám: „ No s ním nigdi chodit nebudu.“ A tak plinuli roki a potom bil další ples a tam sme se s Markem uvideli. Chodili sme z Markem vod unora dvaťisice a vlasne brali sme se dvaťisicešest. Máme dvje krásní d'eti. Vječinou sme s nima sami, ale gdiš potřebujeme, tak nám pohlidá buťto babička jedna nebo druhá.

A: Jak vipadal Váš pracovní den?

B: Jezdila sem na šestou hodinu a tam se dělalo do dvou hodin. Tagže ráno že jo honem, honem, a jeli sme do práce z bráchem. Po práci sem uklidila. Nebo sem jela za svim současným manželem nebo sme šli ven na prochásku.

A: A co víkendy?

B: Chodíme s d'eti na vichásku. Dříf se stavjel barák, tak se dělalo vokolo baráku.

A: A jak trávíte Vánoce?

B: Tak stromeček nám nosí Ježíšek. Je to z dvacátého třetího na dvacátého čtvrtého. Děti vlasne vidijou stromeček ráno, tagže mají hroznou radost. Dopoledne vaříme, d'eti s taťinkem jedou nakrmit zvířátka. Vječinou máme čočku na kiselu. Děti mají vystoupení na fsi. Pak přichistám stůl svátečne. A pak honem honem dávám dárki pot stromeček. A teťkom gdiš máme d'eti, tak sme na Silvestra doma, jinak sme chodili do Lukova na Vlachovku. Až d'eti usnou, tak se díváme z manželem na televizu.

V Lázu bidlim vod roku 2005.

PANÍ HANA, 4. 5. 1972, KOJATICE

A: Vaše současné nebo minulé zaměstnání??

B: Současne pracuju jako dělnice ve firmě Bosch v Jihlavě. Přet tím sem pracovala jako prodavačka, kerou sem se i viučila.

A: Jaké bilo Vaše děctví?

B: No, děctví no, jako mislim si, že sem mňela heski děctví, ale mohlo bejt hesči a mislim, že moje děťi mají nebo mňeli děctví hesčí, neš sem mňela já, ale to bilo tou dobou. Mám ještě dvje sestri, tagže sme bili tři holki doma. Já sem bila nejmlačí. Starali se o nás rodiče tak ňejak na střídačku, protože moje mamka pracovala v jezedé, můj táta tady v místní fabrice, gde choďili vobá na smňeni. Dost sme se museli starat sami vo sebe i vo zvířata, keru sme mňeli.

A: Jakí ste mňela hračky?

B: No, tagže to je právjje to, co sem říkala, že to děctví nebilo aš takovi. Nepamatuju si ňejak, že bich si se sestrama ekstra hrála, tak jak to vidím třeba u svejch děťi. Spiš sem si hrála s kamarádama neš s řema sestrama. No a nastupovala sem do školki, ešče mi tři roki nebili, jezďivali sme autobusem do Dešova. Do základní školi sem choďila do Velkiho Ujezda, pak nás sloučili a jezďili sme do Dešova. Ve škole sme mňeli krouški, tak asi jako v dnešní dobje. Bavilo mňe, gdiš sme choďili do školi pješki, to nás šla celá škola a mňeli sme nejvic takovejch zážitků.

Po škole sme museli choďit třeba na mlič pro králíki, sklizet seno v léře, takovidle bježní... na řepu v zimňe. Domáci úkoli sme převážňe dělali sami, akorát gdiš sem s ňečím bojovala, tak to mi pomáhal můj táta.

A: Kam ste šla po ukončení základní školi?

B: Hmm... v tí dobje, gdiš sem ukončila základní školu, to bilo rozhodováňi celkem jednoduchu, protože v dnešní dobje se dostanou děcka na střední školu v pohodě a já sem mňela mislim dvje trojki a ňikam sem si netroufla, tagže já sem na střední školu jit nechťela, protože sem si přectavovala, jakej budu mit veget, gdiš budu choďit do práce, tagže sem šla do učení na prodavačku. Nástup na školu bil dobrej, nastoupila sem na intr, gde sem mňela

kamarátky, zažili sme spoustu legrace. Vspomínam ráda na školu, bilo to určite zaujímavjši než na základní škole. No a v sedemnásti letech sem vot'ehotněla a šla sem na mateřskou.

A: Jak ste se v mládí bavili?

B: Bavili sme se uplne stejne jak v dnešni dobje. Diskoteki už taki bili, ale na ti sme nechodili. Hrozne nás bavili zábavi klasickí taneční. Taki plesi. Tagže tak. Hospodi.

A: Nějaká spomínka?

B: Spomínka, no tak já nevim, takových spominek, jako já si neumim vybavit, kerá bi bila ... jako já si mislim, že tam je spoustu spominek. No v d'ectví sme, u nás hrávala oblíbená skupina Genetik a já sem mňela nejlepši kamarátku Ivanu, kerá tam spivala. Tagže mi sme si často hráli na skupinu Genetik. Bila to sranda, takovihle blbost'i sme d'elali pořát. A můj otec mi vyhazoval žeňichi. Aš konečně mího současního manžela ne, ten se mejm rodičum libil.

A: Jak ste se seznámila se svým mužem?

B: Jako takovej ten prvni kontakt bil, gdiš vlasne u nás ve vesnici f Kojat'icich probihali hasičski závodi, tak sme sed'eli kousek vot sebe a bilo to takovi spiš jen špičkováni. Jen tak sme se vokukovali. Potom sme bili na zábavje v Dešovje, gde už sme spolu se jako bavili a chod'it sme spolu začali na další zábavje.

Gdiš manžel nastoupil na vojenskou službu, to bilo hodne t'eshki, nesla sem to hodne špatne. Doma sem mňela cerku a chlapečka. První mňesíc sme se nevid'eli vubec, a bilo to pro mňe t'eshki období, to vodloučeňi a mňela sem zdravotni problémi.

A: Jak vipadá Váš pracovní den?

B: No teť je to docela d'esní. Je to takovej trapnej stereotip, keriho mám něgdi vopravdu plní zubi. Gdiš du na raňi, tak strašne brzo stávám. Přijedu, musim uvařit, něco tadi poklid'im. Nemám ten život nějak pestrej. Sem vic taková domácí. Soboti a ned'ele si užívám t'im, že si zapálím svički a povaluju se na gauči koukám na televizu a t'eshim se na d'ecka aš přidou.

A: A co nějaké kroušky?

B: Právje teť ned'elám fcelku nič, nechod'im někam, nemám teť nějak náladu, možná je to t'im počasim. Viložeňe se vjenuju rodiňe.

A: A Vaše Vánoce?

B: Vánoce trávím počítat stejně jako gdiš sem bila malá. Bili pro mne dicki něco úžasního, kouzelného, nepopsatelného. Nigdi sem se nemohla dočkat. Můj manžel to nemusí, ale já prostě miluju veškerou vízdobu. K večeri máme klasiku jako ve fšech českých domácnostech, klasickej bramborovej salát, kapra, pak ještě ňákej řízek. Stromeček zdobíme den předem.

A: Zajímavosti z Vaší vsi?

B: Teť nevim gdi se to koná, ale bejvá tadi Grázlův pochot. Vod nás tadi vlasně pochází ňákej zbojník. Pak máme třeba spívání u vánočního stromu.

V Sirovicich bidlim dvacetři let.

PAN FRANTIŠEK, 11. 4. 1968, NOVÉ SYROVICE

A: Současné nebo minulé povolání?

B: No, viučil sem se učitelem a sem učitelem a asi budu učitelem (úsměv), to znamená, že f počtaťe celí život sem neďelal ňic jiného než že sem stál za katedrou a učil na střední škole. Nastoupil sem na zemědělském učilišti, s toho se pak stalo, no sloučilo se. A v současné době učím na gymnáziju a střední odborné škole. Tagže jak sem řekl, celí život pracuji jako učitel.

A: Jaké bilo Vaše d'ectví?

B: No, bilo asi pječné. Protože žádné negativní fspomínki na ňe nemám. Mňel sem jednoho sourozence, bratra, o čtyři roki mlatčího. No a prošel sem si takovou tou výchovou, jaká v té době bila, to znamená, starala se o mne babička a samozřejmě rodiče, ale hodně času sem trávil s babičkou. No a už co to šlo, co já vim vot těch pjetí sem nastoupil do školki, potom do družini, z družini domů s rodiči... No a tak sem f počtaťe strávil d'ectví, hrami, blbostmi, sportem, a tak. Nejčastěji sem si hrál s fotbalovým míčem. Protože mne už od mala bavil sport. Tak sme už jako kluci hoňili mičudu. A to mne zůstalo do současnosti. Jinak kolo a tak. Všechno co souvisí se sportem.

A: Kde pracovali Vaši rodiče?

B: Moji rodiče pracovali ve firmách. Otec začínal jako soustružník a později d'elal řidiče, vozil nábytek a na závěr karijéri se z něho stal skladník v dřevospracujícímu družstvu. A matka pracovala v boroviňe jako šička bot. V současné době je v důchodu.

A: Kam ste chodil do školki, školi?

B: Do školki sem chodil do Nových Sirovic, moc se mi tam líbilo. Mňel sem to s objedem, spal sem tam. Bila tam legrace, chodil sem tam rát. To samé do školi. Gdiš škola končila, tak sem chodil do družini. A fspomínám na to období dobře. Žádné starost'i, pohod'ička. Ot šesté třídi sem začal dojížd'et do Buđejovic.

A: Mňel ste ňejakí povinnost'i?

B: Gdiš sem bil menší, to znamená v té školce. Sem témňeř žádné povinnost'i nemňel. I gdiš sme stavjeli, ale protože sem bil menší, tak sem d'elat ňic nemusel. A gdiš sem pak bil starší, tak sem musel pomáhat, co bilo potřeba. Pomáhal sem rodičům a tak. Nic ťeškého, namíchat maltu, na dřevo.

A: Jakí bil nástup na střední?

B: Protože sem se dobře učil, tak moje rozhodnutí bilo jednoduché, nemňel sem problémi s učením, tak sem šel na gymnázijum. Protože sem vlasňe nevjed'el co budu v budoucnu d'elat. Ďelal sem přijímací skouški, dostal sem se tam. No a taki na střední školu fspomínám rát. Jak říkám. S učením sem nigdi problémi nemňel. No a prost'e líbilo se mi tam.

A: Máte ňejakou spomínku, jak ste se bavili?

B: Tak...na žádnou takovou, která bi stála za to, mňe nenapadá.

Za mňe ještě egzistoval Svazarm a SSM, tak to mňeli svazáci v Sirovicích klubovnu. Nemňelo to s politikou ňic společného, spiš sme bili rád'i, že se máme gde sejít a viblnout. Tagže na to rát fspomínám. Chodili sme po zábavách po okolí. Vječinou na kolech nebo pješki. No a ťech zážitků je tolik, celá řada událost'í a prost'e toho o čem bi se dalo povídat, ale v téhle chvíli mňe nenapadá, co bi stálo za zmínku. Ťech prúserú a zážitků je tolik, že bi na to nestačil rozhovor.

A: Jak ste se seznámil se svou ženou?

B: To si pamatuju naprosto přesňe. S tou sem se seznámil, gdiš sme jeli s kamarádi na hasičské závodi do blíske vesnice Kojat'ice. Tak sme se tam d'ivali na to souťežení. A sedli si za námi a za mím kamarádem d'efčata tadi s té vesnice. No a jedna z ňich bila moje budoucí žena. Druhí den sme se pak potkali na zábavje. Tu zábavu sme strávili spolu. No a pak sme spolu začali chod'it a ot té dobi sme spolu.

A: Jak spomínáte na vojnu?

B: No protože sem studoval visokou školu v Brně, tak samozřejmě vojna bila pro nás jako pro absolventi jenom na rok. Něméné studoval sem zrovna v období, gdi přišla sametová revoluce, pád komunismu, takže já sem absolvoval jenom půl rok přípravi. Gdiš sem dokončil visokou, tak už ta funkce absolventů bila zrušena. Už nemuseli na vojnu normálně. Vzhledem k tomu, že sem mňel už ceru a čekal dalšího potomka, tak sem šel na vojnu jen na půl roku do Znojma. Protože to bilo jen kousek, tak sem často jezdil za rodinou. Tagže pro mňe bila krátká a f pohodě.

A: Co d'eláte o víkendech, volnu?

B: Tak jak už sem říkal, už od d'ectví mňe to táhlo ke sportům jako je kolo, fotbal, hokej, tenis, liže. Bavilo mňe to. Celí svůj život sem tomu vjenoval. Závodně sem hrál fotbal, později hokej. No a to sou asi moje koňički. Teť už v tomhle vjeku samozřejmě ne, ale počít se vjenují hokeji, ližím a tenisu. Taki sem si ud'elal misliveckí skouški. Chodím do lesa, na honi. Potřeboval bich, abi ti víkendi bili delší.

A: Máte nějaké akce v opci?

B: Mislím si, že je tadi celá řada aktivit a událostí. Že máme akční zastupitelstvo. Mislím si, že každý gdo chce, si najde, co chce d'elat. Já sem třeba členem misliveckého združení. Gde se združují mislifci. Fungují tadi hasiči. Je tadi taki sportovní klub, kteří se vjenuje předefším kopané. Vibudovali sme tadi víceúčelové hřiště. Na fotbal, tenis, volejbal. Pořádáme tadi celou řadu plesů, pochot na steskách. Každoročně se konají grázlovinki. Aktiviti na oslavu pouťi. Sou tadi představení, koncerti. Na fotbal se hodně chodí d'ívat. Gdo chce, tak určitě si s té nabítki vibere.

ROBIN, 12. 5. 1994, LÁZ

A: Jaké bilo tvoje d'ectví?

B: No tak d'ectví sem mňel Veri asi jako každej jinej, takovi normální pjekní. Mám jednoho sourozenca, bráchu. Je mu šestnáct let. V mládí sme spolu mňeli společnej pokoj. Asi tři roki je to, co sem si zrenovoval nahoře pokojik f podkroví. No, co bich ří k tomu ještě řekl.

A: Hráli ste si spolu?

B: Tak mňeli sme traktori, zemňed'elstvi... Hrački ti sme dostávali vječinou tak napúl, každej něco. V mládí to sme bejvávali, gdiš sme mohli, tak sme bili ve školce, protože tařka jezdil

s tirákem a mamka pracovala na úřadě. A eště třeba něgdi nás vizvedávala bábí. A s tou sme ješče bili votpoledne, gdiš mňela dlouho, jako do pjetí do večera. To sme s ňou bili v Lázu na kraviňe na váze. Na kraviňe sme si hráli s hračkama, no. Na zemi. Nebo sme se projížděli na kole. Procházeli mezi kravama. Doma sme mňeli jednoho psa. Besinu.

A: Kam si chodil do školki, do školi?

B: Do školki sem chodil do Sirovic. Tam sem chodil z mamkou. Pak sem nastoupil do první třídi. Pak sem začal chodit vječinou pješki, nebo sem jezdil autobusem. No a domú taki pješki. Nebo na kole. Gdiš už sem moh.

Viučování v první třidě to bilo dicki chvilu, pak se tam přidávali hodini. Tak do tejh dvanásti, do pul jední. Ve třetí a čtvrti třidě sem nafštevovál náboženstvi. Jezdili sme na plavání se základkou, do Laguni.

A: Máš nějaki zájmi?

B: Jo, teť hraju fotbal, za Sirovice. Hokej hraju rekreačne na ribňiku. Teť sem začal chodit s klukama do posilovni. Fčera sme bili poprví. Jsem brankař, hraju za SK Nové Sirovice, za dorost. Už asi tak šest-sedum let. Jednu chvilu sem hrál v Bliškovících.

A: Kam si nastoupil po prvňím stupňi?

B: Po prvňím stupňi sem nastoupil na základní školu Havlíčkova v Moravských Buďejovicích. Gde sem úspješne absolvoval devátej ročnik a pak sem nastoupil na střední do Třebíče. Tam sem po šestí mňesících vodešel. Vodešel sem do Buďovic. Na střední školu řemesel a služeb. Vobor mechanik seřizovač. Teť už budu maturovat. Stuškovák už sme mňeli. Za mňesic budeme mejt maturiták. Pulnoční překvapeňí...no, aňi sme zaťim ňic nechistali.

A: Máš doma nějaki poviností?

B: Jo, Veri, musim přiložit. Pozbirat vajička. Nakrmit psa. Gdiš je napadlej v zimňe sňích, tak musim prohrnovat. Co ješče musim dělat....

A: A gdiš si bil malej?

B: No, musel sem taki pracovat. Nádobi umejt, utírat, jakošto sem kluk, tak sem to taki musel dělat.

A: Zajímavá spomínka?

B: (smích)...Jo, teť jedu z policajtů. Teť sem bil na víslechu. Kvuli tomu voknu. Tak sem to tam s nima sepsal. Kápl sem bošskou. Řikali, že bi to dávali na uřad. Tak řikám: „Nešlo bi to, jako že bich se k tomu přiznal a..“. Tak ti ženski zaplaťime. Baba řikala, že aňi nemohla potom spat. Jakej mňela šok. Rozbili sme to, gdiš sme šli z boulinku, asi schválňe. To já nevim. A tak čtiri stofki musim zaplaťit. Za to vokno a pak pjecet pokuta. Gdibi to šlo na uřad, tak sem f čoudu.

A: Co ste d'elávali v Lázu?

B: To sme dicki trávili hodňe času v mláďi. (musím se smát já). V Lázu na fsi. Na schovávanou sme hrávali, na hoňkoschofku po celí opci. Na košofkách, tam sme mňeli bungri. Bungri sme stavjeli.

A: Chod'íš se ňekam bavit?

B: No teť uš vječinou jenom do hospodi. Nebo do Bud'ovic, do ňákejch tejh klubů. Jo, a gdiš máme v Lázu dvakrát do roka zábavu, tak se tam du poďivat. Jinak občas do tejh Sirovic. Teť máme sezonu plesů, tak pudem na plesi. Chod'im i na maškarňi ples. Loňi sem bil....Vloňi sem nebil (smích), sem nemohl.

A: Co brigádi?

B: No v lét'e sem bil v Krnčicich, mňesic a pul. Fstával sem šest třicet, šest čtiřicet pjet sem nasedal na mopeďa a virážel sem do Krnčic. Zapálil sem si ráno. V sedum přišel Daviduv taťik, rozd'elil nám prácu, gdo co bude d'elat. Šli sme makat. A but' sem d'elal na pile celej den, nebo potom sem posledňiho pul mňesicu z Davidem bílil halu. Vječinou ve tři sem končil.

A: Jsou v Lázu ňejaké tradice?

B: No tak teť posledňi dva nebo tři roki tam bili ti dožínki. Masopust uš se tam opakuje dlouho. Gdiš bili dožínki poprví, tak sem bil za ti kroje. Ale jelikož teť bil fotbal, tak sem nemohl. Jinak bich šel rát.

A: Jaké máš pláni?

B: Po škole bich šel ješ'e na tři roki na truhlára, ňekam se zašít. Možná se skusit. Tak na tři roki se tam schovat. A potom uvid'ime, co bi se dalo d'elat, třeba programovat ňeco.

PETRA, 10. 10. 1989, NOVÉ SYROVICE

A: Vaše současné nebo minulé zaměstnání?

B: Pracuju jako aktivizačník v domovje pro senijori Hostim. Přesně se to menuje pracovník socijálních služeb.

A: Jaké bilo Vaše d'ectví?

B: No, moje d'ectví no, mám jednu sestru, tí je dvacetpjet let, pracuje v bance. Chod'ila sem do školki do Sirovic semka, bila sem rozmazlená, nech'tela sem tam bejvat. Bidlim kousek vot školki. Fšichňi mislim dojížd'eli, gdiš sme sem chod'ili do školki. Gdiš sme bili mali, tak sme se vječinou asi hádali vo hrački, já sem si je lepila na poličku a tam sem si je lepila, abich podňima nemusela ut'irat prach (smích). A jinak sme mňeli každá sví hrački. Na záklatku na první stupeň sem chod'ila do Sirovic, vot první do páti třídí. A na druhej stupeň sem chod'ila do Bud'ovic. Tam sme jezd'ili autobusem vo púl vosmi. A dom vječinou ve štvrt na tři. Po škole sme si museli d'elat úlohi, no nádobi určít'e, uklizet pokojiki.

A: Kolik ste mňeli domácích mazlíčků?

B: V tí dobje sme mňeli jednoho psa, te' se nám to rozrostlo, tagže jich máme pjet. Ten starej nám pošel. Psi máme te' jako mazlíčki, mňeli sme náki š'eňátka, tak ti si...pro ně si lid'i přijeli.

A: Kam ste nastoupila po základní škole?

B: Hm, dlouho sem váhala, tak sem si dala přihlášku na hotelofku. Úspješne sem vodmaturevala. Chod'ili sme na praksi, mňeli sme vot třet'áku povinou praksi. Mňeli sme vařeňi, stolničeeňi, jinak rúzně jaziki, jak na vostatňích školách. Každěj gdiš de do jiniho prostřed'i, tak se cit'i tak jako jinak, ale šla sem tam se spolužačkou, kerou sem znala. A eš'e sem tam znala dvje holki, co chod'ili na Havličkovu do jiní třídí. Ale na to si človjek musel zvikat, celej život je s rodinou. Ve třet'áku sme museli d'elat takovou jakobi maturitňi skoušku, ale vono to ve finále jako skouška nebila. Každěj sme museli virábjet nejakej vírobek.

A: Máte nějakou pjeknou spomínku?

B: No mi sme takovi podňikavi nebili, že bisme d'elali nákej rozruch. V prváku nás bilo na pokoji sedum, tak to sme se pořád postrkovali, handrkovali. Jednou sem přišla ze třídí politá.

Po střední škole no...mně se nechťelo jít pracovat, sem si říkala, že bych si tak rychle práci nenašla. Tak sem se rozhodla, že půjdu do Znojma na veřejku. Sice úplně na jiný obor. Ekonomický obor, zaměřený. Letos v červnu sem dělala státnice.

A: Jaký byl Váš nástup do současného povolání?

B: Nechala sem si poslední prázdniny na odpočinek. Pak sem si v srpnu začala podávat přihlášky. Poslala sem jich asi přes třicet. Ale firmi se mi neozivali, protože neberou, nebo propouští. Nahlásila sem se na pracák, tam sem byla jednou. Řekli mi, že pro mě práci nemají. A pak náhodně se mi ozval pan ředitel domova Hostřim.

A: Jak se chodíte bavit?

B: No, moje první zábavi to si moc nepamatuju, protože sme vječinou bili naliti. To sme dělali vodu a pak sme šli k diskotéce tady. Ta diskotéka tam je do současnosti. Jinak že bychom jezdili dál, to ne. Jen tak blízko, s přátelama.

A: Jak ste se seznámila se svým partnerem?

B: Se svým partnerem sem se seznámila právě na té diskotéce. Bylo mi šestnáct, sedmnáct...Čerstvě sedmnáct. Sme spolu, teďka to bude šest let. Koupili sme si v Bliškovicích barák rodinný, takže opravujeme. Staráme se tak nějak o celý pozemek.

A: Jak vypadá Váš pracovní den?

B: To tři a půl hodiny říct (smích). No stávám o půl šesté, nasnídám se, jezdím brzo. Mám to asi tak čtvrt, no nejdu dvacet minut jedu. Pracovní dobu mám od sedmi do čtvrt na dvanáct. Jsem tam na poloviční úvazek jenom. Chodíme normálně podomácky v hadrech, aby se lidé cítili jako doma. Od sedmi do půl osmi se scházíme s pečovatelkami, kde si děláme, co se stalo minulej den. Gdo má jet jako do nemocnice a takovi jako novinky v domovje. Od půl osmi opcházíme klienti po pokojích. Provádějí ráno hygienu, učesou se. Od osmi do půl devíti bychom měli být mezi klienty. Kontrolovat, aby žijou.

Vo víkendech mám volno a to sme na baráku. Vařím, uklízím. Gdiš je léto, tak sme furt na dvoře. Tam odpočíváme. Rachňeme se v bazénu.

TEREZA, 7. 7. 1989, LÁZ

A: Jaké bilo tvoje d'ectví?

B: Já bich sví d'ectví hodnotila jako harmonicki. Víhodu vidím f tom, že sem z vesnice a nemňela sem tadi žádní barijéri. Z d'ectví nemám f pocta'e aňi žádnéj špatnej zážitek. Vibavujou se mi jen samí heskí spomínki. Například sme každej fšedňi den lítali s d'eckama po fsi, na kolech kolem Borovini, po hřišti,...

Gdiš sem bila hodně malá, pamatuju si, že se o nás starávala babička. Trávila s nama čas doma a aji nás brávala do kravína, gde tenkrát pracovala. Oba rodiče chodili do práce a aji d'eda pracoval. Čím sme bili starší, tak bábi aji d'eda už bili v důchodu a mi sme stejne po škole zustávali v družine a chodili domú aš gdiš už bil aspoň jeden z rodičů doma. Jinak bich řekla, že sme naprosto klasická rodina. Rodiče mám oba, mámu aji tátu. V d'ectví sem mňela nejdříf jen jednoho sourozence, a to ségru o rok a půl starší. Potom přibila do rodini aji mlačí ségra, která je o 13let mlačí neš já. Pamatuju si, že sme doma mívali hodně moc hraček. Spoustu panenek, hadříki na ně, kostki, plišáki, ale aji traktori, auta, s čímš si holki moc nehraji, že jo. Nejvječí radost nám ale dicki udělala nějaká stará polorozbitá hračka, kterou sme vystrachali něgde ve sklepje a zjistili sme, že je po rodičích a že se s ní dá ještě hrát. Samozřejmne nejlepší bilo, gdiš mi naši dovolili jít k nějakí kamarátce, která bidlela poblíš a já si mohla s ní hrát. To sme chodili ven, vimejšleli gdejaki hri. Tak například sme si třeba vařili na zahradě ze všeho, co sme nasbírali a našli. Naštěstí sme to potom ale nejedli. Gdiš se nás sešlo víc d'ecek ze fsi, tak sme pravidelne chodili na hřiště, vzal se i míč a hrávali se míčová hri.

A: Kam si chodila do školki, školi?

B: Do základní školi sem prvne chodila do Nových Sirovic, což je souseďící vesnice vedle Lázu, gde je moje trvalí bidliš'e. Tam sem to mňela moc ráda, ve tříd'e sme se fšichňi znali, fšichňi sme bidleli poblíš. Taki mám z tí dobi spomínki na nejlepší učitelku pod sluncem (zasnila se). V Sirovicích je školní docháska prvního stupne. Tagže vot šestí třidi sem musela deňe dojížd'et do Moravských Budějovic. Tam to bilo už taková míň osobňi, protože se nám už učitelé střídali podle předmňetů a už tam nebili tak jak v Sirovicích.

A: Co si dělala po škole?

B: Gdiš sem došla ze školi domú, vječinou bili tak tři. Mislím. Vim, že jedinou mojí poviností bilo napsat ulohi, utřít a uklidit nádobi a mohla sem jít ven za kamarádama. Jediní f čem sem bila omezená, bil čas, gdi sem musela domú. Coš bila dicki šestá hodina, gdi se

zvoňilo klekáňí. Tagže sem se nemohla vimloutvat na to, že sem zapomněla hodinky (smích). Tagže gdiš sem přišla domu pozdě, dostala sem po prdeli a mňela zaracha. Mislím, že za sví d'ectví sem mňela zarachú...

A: Nějaké spomínki zajímavé máš?

B: Smutnou spomínku z d'ectví mám asi jednu. Gdiš mi bilo šest, dostala sem maliho dalmatina. Žil s náma dvanást let. Gdiš mu bilo dvanást a zestárnul, bil na tom hodně špatně. Padal do miski, na zem, přestal aji žrát. Naši se rozhodli nechat ho utraťit. Tenkrát mi to ale neřekli. Vracela sem se ze školi a šla na dvůr, f pelechu taki nebil. Pak sem se poďivala z okna a tam kotouč s hlinou... Došlo mi to.

A: Jak se chodíš bavit? Chod'ila si do tanečňích?

B: Jo, do tanečňích jo. Na gimplu je to tradice, že v druháku se chod'í. Mislím, že sme chod'ili celá třída. Taková klasika. Vottančili sme si prodlouženou a vjeneček a s d'eckama se lip poznali. Jinak na zábavi chod'ime i teť s d'eckama. Su ráda, gdiš trávime víkendoví večeri už jinak.

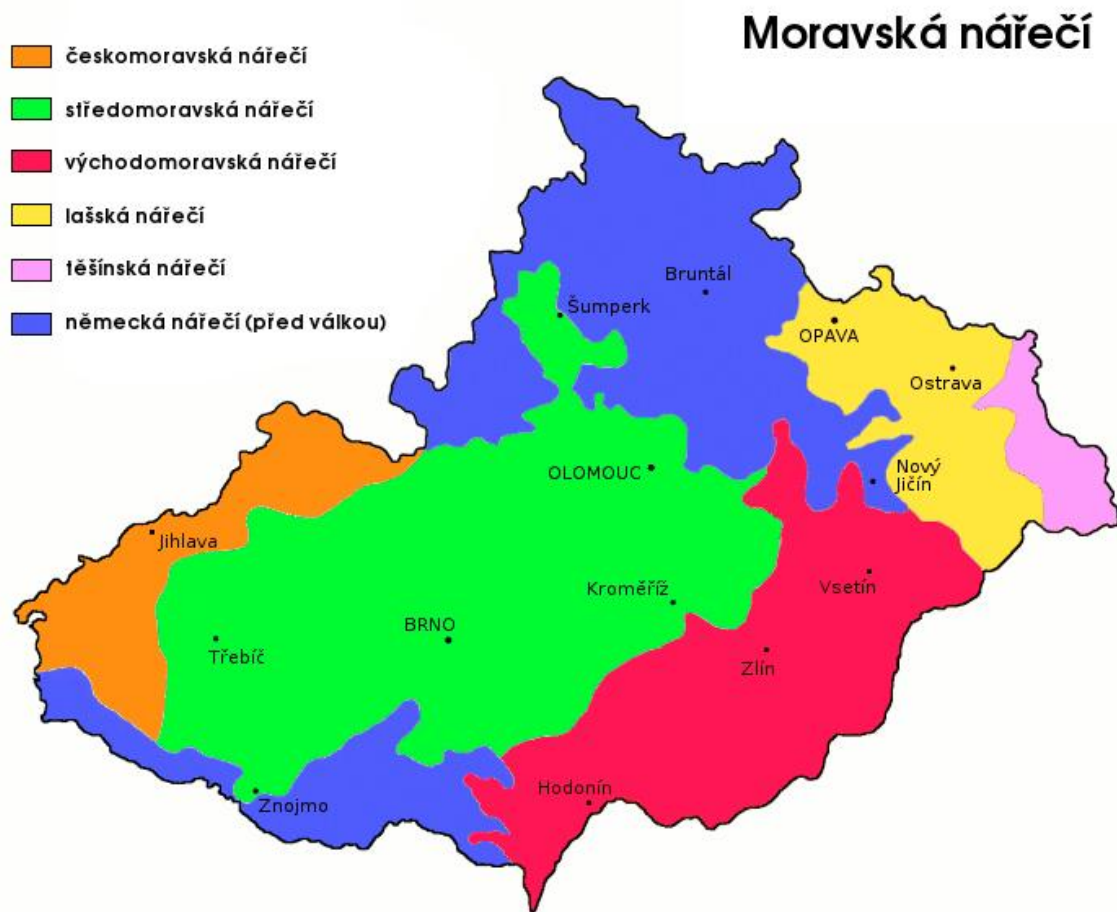
A: Jak trávíš různé svátki?

B: Tak Velikonoce se u nás slaví. Scházíme se s celou rod'inou u bábini, gde nás bratrance a strejcové přetahnou žilama a mi jim něco musíme dát. Mám ráda, gdiš se slezeme celá rod'ina a vid'ime se fšichňi. Uklízíme, malujou se vajička, chystá se vopčerstveňí. Víc slavíme Vánoce. Začínám je pocit'ovat při úklidu. A to si říkám: „Proč je vlasně slavíme?“ No a potom pohoda... Dicki se nemůžu dočkat na kapra s bramborovim salátem. Jinak celá rod'ina tráví Vánoce nášťevama.

A: Jaké máš koňički?

B: Svoje volno trávím podle náladi. Gdiš je hnusně, zalezu do postele s kňíškou, pust'ím film a vegeťím. Gdiš je heskí počasí, tak virazím se psem nebo na kolo s kamarátkou. Jako mlačí sem hrozně ráda kreslila i malovala a čím su starší, tak mi připadá jako škoda se k tomu nevrát'it a nevjenovat se něčemu, co človjeka baví.

5.2 MAPA

Zdroj:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Moravsk%C3%A1_n%C3%A1%C5%99e%C4%8D%C3%AD.png